

Sociální znevýhodnění lidí na základních školách Moravskoslezského kraje

Vendula Štefková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vendula Štefková**
Osobní číslo: **H12233**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách
Moravskoslezského kraje**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálně znevýhodněné rodiny a specifik vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

VYKOPALOVÁ, Hana. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0337-4.

BENDL, Stanislav. Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-14-3.

PRAŠKO, Ján a kol. Poruchy osobnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-737-X.

DUNOVSKÝ, Jiří a kolektiv. Sociální pediatrie. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007.

ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Anna Šafránková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29.4.2015

.....
Hojkova

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem „Sociálně znevýhodnění žáků na základních školách Moravskoslezského kraje“ se dělí na část teoretickou a empirickou. Teoretická část definuje sociálně znevýhodněného žáka z legislativního hlediska, později se zabývá příčinami, viniteli sociálně znevýhodnění a mechanismy jeho zanedbávání. V další části je pozornost zaměřena na rodinu, jako hlavního vinitele sociálního znevýhodnění, v neposlední řadě možnou pomocí sociálně znevýhodněným žákům. Po teoretické části následuje část empirická. Ta je již konkrétně zaměřena na kvantitativní zkoumání výskytu sociálně znevýhodněných žáků na základních školách Moravskoslezského kraje a názory učitelů na tuto specifickou skupinu žáků. Mimo jiné zjistí, zda lze sociálně znevýhodněného žáka na základě vnímání učitelů jednoznačně definovat.

Klíčová slova:

Sociální znevýhodnění, zanedbávání péče o žáka, funkce rodiny, legislativa, učitel

ABSTRACT

The bachelor's thesis called "Socially disadvantaged pupils at the primary schools of Moravian-Silesian Region" is divided into both theoretical and practical parts. The theoretical part defines a socially disadvantaged pupil from the legal point of view. Later it deals with the causes, factors and mechanisms of social disadvantage and their negligence. In the next part, it is focused on the family as a main factor of social disadvantages. At last but not at least, it is also focused on possible way how to help socially disadvantaged pupils. The second part of the thesis is practical one which I have already mentioned above. It is especially focused on the quantitative investigation of the occurrence of socially disadvantaged pupils at primary schools in Moravian-Silesian Region. The teachers' opinions of this specific group of students are also mentioned here. Besides, it also states whether it is possible to define clearly a socially disadvantaged pupil based on the teachers' perception.

Keywords:

Social disadvantage, pupils' care negligence, family functions, legislation, teacher

Zde bych chtěla nejvíce poděkovat Mgr. Anně Štáflkové za její odborné vedení, rady a za pomoc při zpracování této bakalářské práce.

Velký dík patří samozřejmě také mému zaměstnavateli panu Mojmíru Homolovi a Ing. Vítu Dostálovi, tedy vedení společnosti HOMOLA a.s., kteří mi umožnili nejen studium, ale také práci na tomto dokumentu.

V neposlední řadě také mnohokrát děkuji mému manželovi Martinovi za jeho trpělivost, lásku a podporu při celém studiu.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VYMEZENÍ A SPECIFIKA SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ	13
1.1 ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE JAKO PŘÍČINA SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ.....	15
1.2 TYPY ZANEDBÁVÁNÍ A RIZIKOVÉ FAKTORY ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE O DĚTÍ.....	18
1.2.1 Mofné důsledky nenaplněných základních potřeb dítěte	21
2 RODINA, JAKO HLAVNÍ PŘÍČINA SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ	23
2.1 FUNKCE RODINY A JEJICH PORUCHY	24
2.2 TYPY RODIN DLE ÚPLNOSTI A FUNKČNOSTI.....	26
2.2.1 Rodičovské kompetence.....	27
3 MOŽNOSTI POMOCI SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝM DĚTÍ	30
3.1 TĚŽKOLNA, TĚŽKOLNÍ KLIMA, ÚČAST	30
3.1.1 Pedagogičtí pracovníci poskytující ve třídách poradenskou službu	32
3.2 OSPOD A PPP JAKO INSTITUCE POMÁHAJÍCÍ SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝM DĚTÍ	34
3.2.1 Sanace rodiny jako speciální pomoc rodinám sociálně znevýhodněných dětí	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
4.1 EMPIRICKÁ METODA SBĚRU DAT	39
4.2 CÍL VÝZKUMU	40
4.3 HYPOTÉZY	41
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	42
5 VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT	46
5.1 URČENÍ SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ NA ZÁKLAD NÁZORŮ ÚČASTI.....	46
5.2 SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝ DĚTÍ V KONTEXTU TĚŽKOLNÍHO PROSTŘEDÍ.....	49
5.3 RODINNÉ PROSTŘEDÍ SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÉHO DĚTÍ.....	53
5.4 KOMUNIKACE PEDAGOGŮ S RODIČI SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH DĚTÍ	56
6 Závěry a doporučení hypotéz	62
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	65
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72
SEZNAM OBRÁZKŮ	73

SEZNAM TABULEK	74
SEZNAM P ÍLOH	75

ÚVOD

V této bakalářské práci nahlížíme na sociálně znevýhodněné děti základních škol, kterým se nedostává potřebné péče především vlastních rodičů. Sociální znevýhodnění je zde bráno z pohledu zanedbávání a to především ve výchově a v péči rodičů. Toto téma, tedy Sociálně znevýhodněné děti na základních školách Moravskoslezského kraje, bylo zvoleno z důvodu aktuálního problému na základních školách právě v podobě sociálního znevýhodnění, které má mít spoustu podob projevů.

Nedostatečnou péčí je v této práci míněna nevědomost rodičů k potřebám vlastního dítěte, jeho silné zanedbávání v poskytování a udržením hygienických návyků, vystavování nevhodným životním vzorům, jako je abúzus alkoholu a drog, nezaměstnanost, trestná činnost rodičů, neefektivní péče o zákoláctví a celkové nepodporující rodinné prostředí.

Odborná literatura nejčastěji vnuje pozornost týraným a zneužívaným dětem, domníváme se však, že děti a děti sociálně znevýhodněné, a tedy častokrát zanedbávané, nejsou o mnoho méně společenským problémem.

Podklady pro tuto práci jsou čerpány z velkého množství literatury, která vypovídá také o tom, že špatné zacházení s dětmi, zanedbávaná péče o ně, anebo také jejich zneužití, jsou vztahem známky hlubokých rodinných problémů.

Literatura často rozlišuje afinity i druhy ohrožení blaha dítěte. Jde o tělesné a psychické týrání způsobící bolest, zranění a ponižení; dále zneužívání dítěte, do kterého jsou zahrnuty především různé formy sexuálního zneužívání; zanedbávání péče o dítě ve vztahu k základním životním potřebám dítěte, k potřebám vzdělávacím a kulturním a vystavování stresovým situacím a také psychická deprivace situací způsobených např. stavem nouze, na základě neznalosti a z nedostatku času rodičů a to v podobě odmítnutí, vykořisťování a odpírání citové náklonnosti. V této práci se zamůžeme výhradně na vznik sociálního znevýhodnění v důsledku zanedbávání péče.

Toto zamůření je především také z důvodu opomíjení problematiky a zvláště nesnadné identifikace zanedbávané péče o dítě. Ze statistik uveřejňovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky vyplývá od roku 2009 do roku 2013 téměř dvojnásobný nárůstek případů zanedbávaných dětí, dětí a adolescentů.

Z důvodu přehlednosti je celá práce členěna do dvou hlavních částí a to na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části práce je nejprve vymezeno sociální znevýhodnění pomocí legislativních dokumentů, jakými je například Ústavní zákon a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Dále je práce zaměřena na určení příčin a iniciál vzniků sociálního znevýhodnění. Vzhledem k tomu, že hlavním iniciálem vzniku sociálního znevýhodnění chápeme rodinu, je rodina z tohoto pohledu v nově celá kapitola. V poslední kapitole teoretické části se zabýváme možnostmi pomoci sociálně znevýhodněným dětem a to jak ve školním prostředí pedagogickými pracovníky, tak za účasti institucí zabývajících se sociálně znevýhodněnými dětmi, jakými jsou například orgán sociální právní ochrany dětí nebo pedagogicko-psychologické poradny.

Následující empirická část je realizována kvantitativním výzkumem za pomoci dotazníků adresovaných učitelům základních škol Moravskoslezského kraje. Data získaná realizovaným výzkumem jsou na základě stanovených cílů a hypotéz zpracována do přehledných grafů, včetně statistického ověření. Cílem výzkumného ověření je seskupení názorů učitelů na sociálně znevýhodněné děti a především zjistit, zda je ze získaných dat možná jednoznačná definice sociálně znevýhodněných dětí či se jedná o vysoce individuální jev nemohoucí jednoznačnou definici.

I. TEORETICKÁ ÁST

1 VYMEZENÍ A SPECIFIKA SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ

Tato kapitola se bude zabývat jak legislativním vymezením sociálního znevýhodnění, tak později v dalších podkapitolách jejich příčinami a typy.

Úmluva o právech dítěte hovoří o dítěti jako *š o každé lidské bytosti mladší osmnácti let, pokud, podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo* (OSN, 1989, část 1, čl. 1). Přijetím této mezinárodní úmluvy se státy zavazují respektovat a zabezpečit práva dítěte. Tyto jsou například: právo na ochranu před diskriminací, ochrana a péče pro zajištění blaha dítěte, právo na život, právo znát své rodiče a, je-li to možné, být v jejich péči, právo na osobní kontakt s vlastními rodiči, právo svobody projevu a myšlení, právo na soukromí, právo na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha a v neposlední řadě také právo na ochranu před *š t lesným i duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním* a to vše v zájmu dítěte. (OSN, 1989, část 1, čl. 2 - 19)

Český zákon (ČESKO, 2004, §16 odst. 4) se v §16 odstavce 1 zabývá definicí dítěte, fláky a studenta se speciálními vzdělávacími potřebami. Řadí sem osoby se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Odstavec 4 §16 tohoto zákona rozlišuje děti, fláky a studenty se sociálním znevýhodněním následovně :

- děti, fláci a studenti žijící v rodinném prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy
- děti, fláci a studenti, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova
- postavení azylanta, osoby poptávající doplňkové ochrany a ústřední řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, dále uváděn jako RVP (MŠMT ČR, 2013, s. 122) chápe fláky se speciálními vzdělávacími potřebami podobně. Dělí je do tří základních skupin, přičemž vychází z důvodů, uváděných ve Českém zákoně. První skupinu tvoří fláci se zdravotním postižením a to jak tělesným, zrakovým, sluchovým, tak mentálním autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a vývojovými poruchami učení nebo chování. Do druhé skupiny řadí fláky se zdravotním znevýhodněním jakým je zdravotní oslabení, dlouhodobé onemocnění a lehké zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a

chování. Těto skupinou jsou pak **fláci se sociálním znevýhodněním**. RVP (2013, s. 124) dále rozpracovává jejich charakteristiku a řadí zde fláky pocházející z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, fláky s narušenou ústavní výchovou nebo uloupenou ochrannou výchovou, ale také fláky v postavení azylantů a ústřední řízení o udělení azylu specifikovaní také jako fláci pocházející z prostředí sociálně nebo kulturně a jazykově odlišného od prostředí, v němž vyrůstají fláci pocházející z majoritní populace.

Flák se sociálním znevýhodněním může být dále definován jako *šflák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k účinnému přebudování vzdělávání v etnické spolupráce zákonných zástupců se školou, a fláka znevýhodněného nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.* (ESKO, 2011, § 6)

Katalog podpůrných opatření projektu *Školní systémová podpora inkluzivního vzdělávání* (Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR, 2014, s. 4–5) v rámci dotačních projektů OPVK vychází z podobné definice sociálně znevýhodněných fláků. Flákem se sociálním znevýhodněním je zde chápán flák, který *žije v prostředí sociálně vyloučených lokalit a je ve vzdělávání znevýhodněn nepřítelostí k etnické nebo národnostní menšině, úmfl dochází p edevím ke znevýhodnění nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.*

Jednotlivé aspekty sociálního znevýhodnění lze vymezit těmi úrovněmi. Na úrovni jedince se setkáváme s odlišností jazykovou a zanedbaným zevnějškem, na úrovni rodiny jde o týrání, zneužívání, zanedbávání, rodiny dysfunkční, rodiny s odlišným životním stylem nebo také velká pracovní vytíženost rodičů. Další úrovně může být sociální prostředí, kde žijeme sociálně vyloučené lokality a lokality ohrožené sociálně patologickými jevy. Poslední úroveň souvisí s ekonomicko-sociálním statutem, tedy s chudobou, ztrátou materiálního zázemí a sledkem přetlumení, nevyhovujícími bytovými podmínkami nebo také kulturní a náboženskou odlišností. (Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR, 2014, s. 5)

Z výše uvedeného je zřejmý široký rozsah sociálního znevýhodnění. V rámci bakalářské práce budeme konkrétně vnímat sociální znevýhodnění jako důsledek rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a ohrožením sociálně patologickými jevy. Důvodem

jsou také zaznamenány špibývající po ty d tí ohrožených ve vývoji v d sledku znevýhodujícího socioekonomického prostředí. (M^TMT R, 2001, s. 58)

Každé znevýhodnění, ať již charakteru sociálního nebo zdravotního, vyžaduje speciální přístup a především co nejpřesnější identifikaci, aby bylo možno poskytnout jakkoli znevýhodněnému člověku, případně jeho rodině adekvátní pomoc. Znevýhodnění jako takové je však velmi relativní a zcela individuální jev. Vždy také záleží na schopnostech vnímání a rozpoznání znevýhodnění pozorující osobou.

Ne vždy a každému jedinci je dopřáno jeho právo na život, zdraví, ochranu a osobní rozvoj. A právě zanedbávaná péče je jednou z možností vzniku sociálního znevýhodnění. Po legislativním vymezení sociálního znevýhodnění se bude následující podkapitola v nově zanedbávané péči jako příčině vzniku sociálního znevýhodnění.

1.1 Zanedbávání péče jako příčina sociálního znevýhodnění

Hlavní příčinou sociálního znevýhodnění definujeme zanedbávanou péčí o člověka, kdy *š za velmi špatnou, nedostačující a traumatizující označujeme péči o člověka, v níž je sada hrubých, trvalých chyb, nedostatků afl závažných in člověka poškozujících.* (Dunovský, 1986, s. 28)

Zanedbávání péče o člověka chápeme dále jako ohrožení jeho blaha. Protivinský (M^V R, 2010) uvádí informace dle Centrály pro lidskou ochranu v Berlíně, kdy je ohrožení blaha člověka chápáno jako takové chování či jednání rodičů nebo také jiných osob v rodině nebo instituci (v jeslích, školkách, školách, domovech a zařízeních pro využití volného času), které vede k nikoli náhodným závažným zraněním, ale k tělesným a duševním poškozením člověka, anebo k ohrožení jeho vývoje, a které nutně vyžaduje pomoc v zájmu zajistit jeho potřeby a blaha.

š Zanedbávání je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Zanedbávání zahrnuje nedostatek přiměřené výživy, oblečení, nezbytného přístřeší, hygieny a ochrany před nebezpečím, nedostatečné zajištění údržby a kolní docházky i přiměřeného dohledu nad přípravou domácích úkolů a vůbec nezájmem o kolní prospěch dítěte, stejně jako nedostatečný dozor nad tím, kde a s kým dítě pobývá, jak tráví volný čas apod. (Langmeier, Krejčíková, 1998, s. 273)

Zanedbávaná péče je také záležena do Syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte o syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). Formy syndromu CAN byly Zdravotní komisí Rady Evropy roku 1992 charakterizovány následovně: *„Jde o jakékoli v domě i mimo domě aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk (rodič, vychovatel nebo jiná osoba) na dítěti a jejich následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.“* (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 36) Dunovský (1999, s. 236) ve své knize Sociální pediatrie popisuje zanedbávání fláka také jako jednu z forem syndromu CAN, při které dochází k úmyslnému nepečování o fláka, které může vyústit k jeho neprospívání nebo až k smrti.

Definicí sociálně zanedbávaného a týraného fláka bývá dále jakákoliv interakce rodiče s flákem, nebo naopak chybění této interakce, která fláka poškozuje vývojově, emocionálně i tělesně. Hlavním rysem těchto postupů je necitlivost, nevědomost či úplný nezájem k podstatným potřebám fláka. Z důvodu snahy zakrytí rodinného problému se často týraní fláci usilovně snaží dosáhnout ve škole co nejlepšího úspěchu. Na rozdíl od fláků zanedbávaných tak dovedou udržet krok ve vývoji rozumových schopností. Zanedbávaní fláci mají často potíže bojovat o své postavení v rodině a o zájem vychovatelů a učitelů, bývají proto více nepozorné, neukázněné, nestřílí a podvádějí. (Vykopalová, 2002, s. 28-30)

Matějka (in Vykopalová, 2002, s. 30) klade velký důraz na termín subdeprivace, čímž označuje zanedbávání fláka pouze v určitých případech a situacích. Případně následné opoždění jeho vývoje je pak méně výrazné a při srovnání s vrstevníky mohou být handicapy snadno přehlédnuty. Rodiče těchto fláků své potomky často usměrňují jen kritikou a nejsou schopni pozitivního posilování fládoucího chování. *„Zanedbané děti projevují ve svém okolí jen málo zájmu, samy trpí nedostatkem pozornosti. Těmto navazují kontakt s ostatními lidmi, a proto se stávají obětmi beránské skupiny. Ve svém životě se chovají stejně, jako jejich rodiče postupují k nim. Nedovedou cítit soucit s ostatními a nepocítí vinu za porušky proti společenským pravidlům.“* (Vykopalová, 2002, s. 30)

Zanedbávání péče lze definovat také jako: *„špatné a nevhodné formy šnepečení o dítě spojené se všemi nepříznivými následky pro jeho život a vývoj jak v oblasti tělesné (neorganická porucha prospívání), tak psychické, emocionální (deprivace v dětském věku) a sociální (dítě na ulici, dítě ulice, dítě toxikoman). Jejich společným jmenovatelem je vždy poškození osobnosti dítěte, v nejzávažnějších případech i jeho zahubení.“* (Dunovský in Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 36) V případě, že se jedná o fláka impulzivního a vznešeného od pří-

rody a p idají se zde dal-í kontraindikující faktory rodinného prost edí, jakými m fle být nevhodné zacházení s flákem v rodin od jeho útlého d tství, jeho zanedbávání, týrání, tolerance i dokonce podpora násilí, snadn ji dochází k osvojování nesprávných norem a hodnot vedoucích afl k bezohlednému prosazování se a dosahování cíl bez ohledu na okolí. (Vykopalová, 2002, s. 103)

Zanedbávaná pé e je azena mezi nej ast j-í typy -patného zacházení s fláky. Z dvodu ne-snadné jasné identifikace zanedbávání se proto hovo í o š zanedbávání (problému) zane-dbávání.õ (Kendall-Tacker, Eckenrode in Langmeier, Krej í ová, 1998, s. 273)

Budeme se proto také zabývat vývojem evidovaných p ípad zanedbávaných flák , tedy p ípad , které jsou zaznamenány v oficiálních statistikách.

Ministerstvo práce a sociálních v cí eské republiky kařdoro n uve ej uje dokument pod názvem š Statistická ro enka z oblasti práce a sociálních v cíõ. Do této se od roku 2009 zahrnuje mimo statistiky t lesn týraných, psychicky týraných, sexuáln zneuřívávaných nezle-tilých d tí a po ty p ípad d tské pornografie i d tské prostituce také statistika zanedbá-va-ných d tí, tedy po ty p ípad zanedbávaných nezletilých d tí oznámených orgán m soci-áln právní ochrany d tí v eské republice. (MPSV R, 2009 ó 2013)

	2009		2010		2011		2012		2013	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
do 1 roku	70	63	126	109	151	150	149	161	162	168
1 - 3 roky	131	145	239	216	325	273	336	296	289	305
3 - 6 let	195	182	297	262	422	306	461	429	448	428
6 - 15 let	854	536	1063	729	1124	878	1378	1113	1228	1036
15 - 18 let	181	104	224	195	248	226	302	254	320	279
Celkem	1431	1030	1949	1511	2270	1833	2626	2253	2447	2216
	2461		3460		4103		4879		4663	

Tabulka 1 Nahlá-ené p ípady zanedbávání v jednotlivých letech podle v ku

Z uvedených údaj v tabulce (Tab. 1), tedy nahlá-ených p ípad zanedbávání nezletilých d tí, lze také odvodit vy-í míru zanedbávání pé e p evářn u chlapc neřl u dívek a to t-ém ve v-ech sledovaných obdobích (hn dá barva chlapci, zelená dívky). Velice zneklid u-jícím se stává fakt, fle od doby evidence zanedbávaných nezletilých d tí, tedy od roku 2009 do poslední uve ejné statistiky v roce 2013, vzrostl po et v-ech zanedbávaných nezleti-lých d tí z 2.461 p ípad t-ém na dvojnásobek, tedy na 4.663 p ípad . Nejvy-í nár st na-hlá-ených p ípad zanedbávání bývá kařdoro n v období povinné -kolní docházky, kdy

mají u itelé kařdodenní kontakt s fláky a mohou proto nejlépe odhalit jakoukoli anomálii ve výchov a p ístupu rodi k flák m.

Dal-í tabulka (Tab. 2) nám nastíní strukturu rodinného prost edí v-ech zaznamenaných p ípad .

	2009		2010		2011		2012		2013	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
úplná rodina	583	429	644	474	829	707	943	808	820	814
neúplná rodina bez matky	50	37	65	58	111	73	112	103	80	76
neúplná rodina bez otce	506	388	776	658	946	770	1146	983	1098	967
doplněná rodina o matku	17	13	35	39	32	22	48	25	38	22
doplněná rodina o otce	229	138	369	233	301	235	308	280	305	261
náhradní rodina	27	18	43	28	37	20	47	34	72	54
ústavní péče	19	7	17	21	14	6	22	10	35	22
Celkem	1431	1030	1949	1511	2270	1833	2626	2243	2448	2216
	2461		3460		4103		4879		4663	

Tabulka 2 Nahlá-ené p ípady zanedbávání dle rodinného prost edí

Z p ehledu (Tab. 2) vyplývá p evařující výskyt p ípad sociálního znevýhodn ní v rodinách neúplných, ve kterých je chybním lenem otec. Nemařý podíl zastupují také rodiny úplné i rodiny dopln ěné o otce. Spole ným jmenovatelem ve v-ech t chto skupinách je matka. (MPSV R, 2009 ó 2013)

Zanedbávání pé e lze ur it jako jednu z hlavních mořností vzniku sociálního znevýhodn ní, jelikofi dochází k osvojování nesprávných norem chování a řivotních hodnot nezbytných pro kladné p íjetí fláka spole ností a jeho snadné za len ní do budoucího řivota. Zanedbávání má mnoho podob a proto se jeho typy, ale také rizikovými faktory zanedbávání pé e o fláka budeme více v novat v následující podkapitole.

1.2 Typy zanedbávání a rizikové faktory zanedbávání pé e o fláka

Jak je řiř uvád ěno vý-e, mechanismem vzniku sociálního znevýhodn ní fláka m ře být mimo jiné zanedbávání pé e o n ě, coř má na flákovu osobnost neblahý vliv. ř *řatným zacháze- ním v rodin ě nebo mimo ni trpí v sou asnosti více d tí neř v-emi vářnými somatickými chorobami dohromady, a p estofe se pozornost spole nosti tímto sm řem v posledních letech stále více zam ũje, mnoho d tí z. stává dosud nezachyceno. Neadekvátní pé e o řit*

má adu forem, p echody mezi nimi jsou ovšem plynulé a mnohdy se různé formy vyskytují soustředně. (Dunovský in Svoboda, Krejčíová, Vágnerová, 2001, s. 702)

Samotné zanedbávání může být dle níkolika kategorií. **Tělesné zanedbávání** se týká neuspokojování tělesných potřeb fláka, tedy strádání v oblasti výživy, oblečení, hygieny, neposkytnutí adekvátního prostředí, zdravotní péče nebo také ochrany před zlem a vystavování stresovým situacím. **Citové zanedbávání** ohrožuje citové potřeby fláka především ve formě náklonnosti k flákovi a utufování jeho pocitu náležitosti, dále neposkytování dostatečných podmínek pro rozvoj schopností a dovedností fláka, jeho chování a mravního jednání. **Zanedbáváním výchovy a vzdělávání** je míněna například absence ve škole, zanedbávání kulturních potřeb fláka a nedostatek stimulace jeho intelektuálního rozvoje. **Psychické zanedbávání** má za následek celkové psychomotorické opoždění, v útlém věku především ve vývoji emocionálních a sociálních dovedností. Děti takto zanedbávány pak nesnadno navazují vztahy s vrstevníky, mohou se projevovat jak zvýšenou agresivitou vůči spoluflákovi a jiným dětem, tak vlastní uzavřeností a pasivitou. (Vaníková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 35-36)

Podobně se Krejčíová (in Svoboda, Krejčíová, Vágnerová, 2001, s. 702 a 703) vnuje psychické deprivaci, neboli také emocionálnímu zanedbávání, jež v sobě obsahuje dlouhodobý nedostatek uspokojení potřeb lásky spolu s působením nejen pozitivních podnětů, ale i u fláka vyrůstajících v útlém věku jak v ústavních zařízeních, tak u fláků z rodin úplných, avšak kde rodiče pro vlastní nezralost, osobní problémy, psychické onemocnění či z nedostatku času nejsou schopni svým potomkům poskytnout dostatek lásky a vlivnosti.

Výskyt jednotlivých typů neadekvátního zacházení s flákem je velice obtížně zjistitelný a to především z důvodu téměř vymezených hranic toho, co je jež v chování k flákovi přijatelné a co uflákově nikoli. Velice důležitě jsou pak kognitivní schopnosti pozorující osoby.

Rizikové faktory způsobující sociální znevýhodnění v dětině nacházíme na straně rodičů, avšak někdy může být vztahovou poruchou postiheno pouze jedno z více dětí v rodině, což bývá způsobeno rizikovými faktory týkajícími se výbavy samotného fláka. Ten může být někdy týrán nebo zneužíván nejen ve vlastní rodině, ale také po odebrání z rodiny v následujících přestupnických rodinách. Na základě vztahu těchto rizikových faktorů jsou tyto děti do tří skupin:

Rizikové faktory na straně rodičů jsou definovány sociální izolací rodiny (Svoboda, Krejčíková, Vágnerová, 2001, s. 704) nebo také rodinou afunkční a dysfunkční. Rizikovou situací může být také rozvod a rozchod rodičů. Nízká socioekonomická situace rodiny přitom nebývá poznávacím znamením pro definování ohrožení blaha dítěte. (Slaný, 2008, s. 18)

U rizik na straně rodičů se u většiny případů nejedná o psychické onemocnění, ale spíše o charakteristické osobnostní rysy jako je impulzivnost, nízká frustrační tolerance, špatné ovládání vlastního vzteku. Závažnými riziky jsou negativní zážitky samotných rodičů z vlastního dětství, tedy rodiče, kteří byli sami týráni a zneužíváni, tzv. intergenerační přenos. Dalšími rizikovými faktory mohou být svobodné a velmi mladé matky, rodiče osobnostně nezralí a s nepříjemnými očekáváními od dítěte vzhledem k jeho věku. Nejzávažnějšími rodinnými riziky vedoucí k ohrožení výchovy dítěte však bývají časté manželské konflikty, nechtěné těhotenství, autoritativní výchovný styl s užíváním tělesných trestů, hrozeb a agrese a v neposlední řadě také domácí násilí, především agrese muže vůči ženě a její nucená sociální izolace. (Svoboda, Krejčíková, Vágnerová, 2001, s. 703)

V případě **rizikových faktorů na straně dítěte** dochází ke znevýhodnění somatickému a psychickému. Děti jsou plativí, neklidní, neuspokojují potřeby svých rodičů, jsou pasivní a málo reaktivní, a rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a provokují svým chováním. (Svoboda, 2009, s. 150 a 151)

Rizikové faktory na sebe působí ve vzájemné interakci. V nich kterých případech nebývají na straně rodičů ani na straně dítěte nacházeny významnější rizikové faktory. V těchto případech se následně hovoří o rizicích dyadických nebo transakčních, například pro mladšího dítěte ambiciózních rodičů a snadno unavitelný mladšího rodičů hyperaktivních. (Svoboda, Krejčíková, Vágnerová, 2001, s. 703 a 705)

Na základě výše uvedeného je velice důležitá orientace v možných způsobech zanedbávání péče, v etnických znalostech rizikových prostředí. Tyto znalosti jsou podstatné pro včasné rozpoznání možných vznikajících problémů a pro správnou identifikaci typu zanedbávání a tedy správné volby adekvátní a co nejúčinnější pomoci. V případě dlouhodobého zanedbávání blaha dítěte může mít toto neblahé následky na jeho další vývoj. O těchto možných následcích bude hovořit následující podkapitola.

1.2.1 Mofné d sledky nenapln ných základních pot eb fláka

P i formování postoj fláka hraje významnou roli v raném d tství jeho rodinné prost edí. Psychosociální vlivy jako je neúplnost rodiny, konfliktní, emo n vypjaté rodinné prost edí, p íli–trestající, restriktivní nebo tvrdá výchova, i naopak nadm rné rozmazlování, mají velmi výrazný vliv na rozvoj osobnosti fláka, p ípadn ke vzniku poruch osobnosti. V dal–ím vývoji fláka se k tomuto p ídává vliv –koly a vrstevník . (Pra–ko, J. a kol., 2003, s. 21) Na základ r zn velké citlivosti fláka na podn ty z nejbliž–ího okolí, se m flou vyvinout r zné druhy osobnostních poruch, které svou p ítomností mohou znep íjem ovat jeho budoucí flivot. Z nejv t–í ásti se jedná o problémy správné i dostate né socializace fláka.

Beck (in Pra–ko, J. a kol, 2003, s. 67) íká fle: *šD ti, u kterých se pozd ji vyvine porucha osobnosti, asto zafily bu akutní trauma, nebo mén závažné, ale chronické traumatizující zku-enosti. Aby si vysv tlily smysl toho, co se jim p íhodilo, vytvo í si extrémn negativní p esv d ení nejen o sob samých, ale i o jiných lidech a o sv t , ve kterém flíjí.õ* Ne v–ak u v–ech lidí, kte í byli v d tství sou ástí takovýchto rodinných podmínek, se pozd ji vyvine porucha osobnosti. Z nejv t–í pravd podobností zde hraje velkou roli vrozená zranitelnost a odolnost v í negativním vliv m. Nemén d leflitá je sociální opora a to jak v rodin , tak v ír–ím sociálním prost edí, tedy pocit, fle je o fláka pe ováno, fle je milován, cen n a podporován.

V souvislosti s nenapln ním základních pot eb fláka a tím pádem zanedbávání jeho blaha m fle být definována nap . porucha navázání vztah a odvrflení, která m fle být zap í in ná nedostatkem lásky, pochopení a naopak p emírou zesm –ování a odmítání pot eb fláka ze strany rodi . íáci se pak v dosp losti mohou stávat závislými na svých vztazích z d vodu p ehnaného strachu z opu–t ní. Druhou skupinou poruchy osobnosti vzniklé na základ nedostate né pé e rodi m fle být naru–ení hranic. Rodi e bývají k výchov flák benevolentní ve smyslu nestanovování fládných mezí, nevedou fláky k sebeovládání, k zodpov dnosti. íák m se tak nedostává pocit m jistoty a bezpe í. (Pra–ko, 2003, s. 70) Nedovedou následn akceptovat společ ností uznávané normy.

Tato kapitola je do práce za azena z d vodu nastín ní mofných dopad zanedbávané pé e o fláka na jeho osobnostní vývoj. V empirické ásti této práce sice není v na–ích silách zkoumat osobnostní poruchy fláka, zam íme se v–ak na úrove socializace fláka, p ípadn na jeho schopnost sebeovládání a zodpov dnost.

Hlavním cílem zanedbávání péče v této práci chápeme rodinu fláka a to z toho důvodu, že je součástí flákového nejbližšího okolí, kterým je flák prioritně od narození ovlivněn. Rodinu si z pohledu hlavního cíle vzniku sociálního znevýhodnění popíšeme v následující části práce.

2 RODINA, JAKO HLAVNÍ INITELE SOCIÁLNÍHO ZNEVÝHODNĚNÍ

V této práci je stejně jako v předchozím díle vodem vzniku sociálního znevýhodnění chápána zanedbávaná péče o dítě, je-li realizovaná v nejužším kruhu dítěte - v jeho rodině. A právě rodina bude v nově nastavené kapitole.

Rodina je v obecné chápání jako nejmenší stavební jednotka společnosti, je-li nezbytně nutná pro správný vývoj dítěte a to ať už z hlediska sociálního, psychologického, tak fyziologického. V případě, že plní všechny své funkce a uspokojuje potřeby všech členů, je ideálním výchovným prostředím. *„Pro jedince by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním základem, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podpora a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti.“* (Havlík, Kolařík, 2002, s. 68) Rodina, jako přirozená primární malá sociální skupina, má také rozhodující vliv na utváření bezprostředních vztahů dítěte a společnosti, podílí se na začlevení dítěte do života společnosti, ale i naopak. *„Právě rodina je tou nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, kde se procesy začlevení jedince realizují.“* (Dunovský, 1986, s. 9) Rodinu je také možné chápat jako hlavního initele sociálního znevýhodnění.

Rodina se tedy stává neopomenutelným initelem při utváření osobnosti dítěte, v rámci tzv. socializace. V neposlední řadě zprostředkovává dítěti představu jak o světě, tak o sobě samém a působí na jeho sebepojetí a sebehodnocení vlastního já. Rodina je také zdrojem morálních norem, hodnot a vzorců chování, které dítě chápe jako správné a přijímá je. (Vandráková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 21 - 22)

Dnešní uspěchaná doba plná stresu a volného pohledu na manželství bohužel velice nahrává prostředí rozvrácených rodin. Děti bývají mnohdy pravidelně svědky vyhrocených konfliktů mezi matkou a otcem, případně prarodiči, ve kterých tak vidí vzory také agresivního chování. Časté projevy nekázně a násilí dnešních dětí bývají důsledkem nedostatkové rodinné výchovy, resp. nedostatku mateřské lásky a citu. (Bendl, 2004, s. 30 - 31)

Rodinu zde chápeme jako hlavního initele způsobujícího sociální znevýhodnění vycházející především ze zanedbávání výchovy a péče o dítě. Po uvedení základních informací o nutnosti podnětného rodinného prostředí si v další části přiblížíme funkce rodiny, které mohou mít vliv na vznik sociálního znevýhodnění.

2.1 Funkce rodiny a jejich poruchy

Při definování rodiny je nezbytné nutné zaobírat se jejími funkcemi. Naplňované funkce rodiny jsou jednou z nezákladních předpokladů podstatného rodinného prostředí.

Dunovský (in Vykopalová, 2002, s. 25) definuje funkci rodiny *šjako její schopnost plnit v daném case alespo nejdelejší funkce, mající zajišťovat dobrý stav a vývoj dítěte, jeho postupné začlenění do společnosti a respektování jeho genetické výbavy i struktur vrozených a získaných vlastností.* Naopak poruchy rodiny jsou jakákoli selhávání rodiny při plnění základních funkcí rodiny. Je známa celá řada příčin selhávání rodin ve výchově. Proto si dále přiblížíme poruchy funkcí rodiny, které jsou v přímé interakci se vznikem sociálního znevýhodnění. Jednou z takových poruch může být **porucha biologicko-reprodukční funkce** a to v případě *šnezodpovědného rození dítěte do velmi nepříznivých životních podmínek, nebo rodičů, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje tuto roli zastávat.* (Dunovský, 1986, s. 13)

Tato porucha funkce rodiny je v přímém vztahu s poruchou ekonomicko-zabezpečovací funkce i se socializační výchovnou funkcí. Dunovský (1986, s. 14 a 15) popisuje poruchu **ekonomicko-zabezpečovací funkce** rodiny jako nezapojování rodičů do pracovního procesu a to až do bodu toho, že nemohou, nebo nechcují. Z toho vyplývá nezabezpečení dostatečných prostředků k životu. Selhání této funkce rodiny bývá často podmínkou některými patologickými jevy, například alkoholismem, delikvencí, mentální retardací i psychickou anomálií rodičů. Je zde ažena také zvláštní skupina a to rodina s více dětmi, kdy má rodina sice nějaký příjem, ale v závislosti k vysokému počtu členů rodiny dochází k jejímu nízkému ekonomickému zabezpečení. S touto poruchou funkce rodiny vždy souvisí také emocionální funkce a to z důvodu narušení sociální jistoty rodiny, její pevnosti a trvalosti. Vzhledem k tomu, že v chudých rodinách se zpravidla rodí hodně dětí, bývá z kvantitativního hlediska funkce biologicko-reprodukční naplňována.

Porucha **emocionální funkce** rodiny dále přichází s rodinným rozvratem, rozchodem rodičů, nedostatečným zájmem rodičů o dítě, i jeho týráním a zneužíváním. Jde zde o ztrátu citového zájmu a pocitu bezpečí a jistoty dítěte. Toto se může následně projevit ve funkci biologicko-reprodukční, kdy na základě poruchy emocionality se mohou rodit děti neplánované, nechtěně i do nevhodného prostředí. *šPoruchy emocionality jsou zdrojem nebo alespo prvním jevem v těžkých rodinných poruchách.* (Dunovský, 1986, s. 15)

Socializa n -výchovnou funkci spatřuje Dunovský (1999, s. 112) vzhledem ve vztahu k flák m jako nejd ležit j-í konkrétn pé i a zájem o n . Tato porucha rodi ovství je nej as- t ji t íd na podle toho, zda rodi e nemohou, nedovedou i necht jí vykonávat rodi ovskou roli v souladu se zdárným vývojem fláka.¹

P i pé i o fláka se setkáváme s dal-ími dv ma extrémními p ístupů a to s nadm rnou pé í, týkající se p edev-ím jediná k , v rodin star-ích rodi nebo nap . p ehnan ambiciózních rodi . Daleko nebezpe n j-í bývá hostilní vztah rodi k flák m, jeho p í inou bývá t flká psychopatologie rodi . Následn se jedná o syndrom zanedbávaného, zneuhlívaného a týra- něho dít e, kdy m fle dojtí afl k jeho fyzické likvidaci. (Dunovský, 1986, s. 16 ó 22)

Nemalým problémem z hlediska zdravé výchovy flák jsou situace, kdy ada rodi nemá na své d tí as. Je to zp sobeno odklon ním smyslu flivota od výchovy potomk , kdy smyslem flivota bývá nap . budování kariéry, pop . rodi e up ednost ují své pohodlí na úkor d tí. *šNedostate ná výchova v rodin , resp. nedostatek mate ské lásky a citu stojí v pozadí et- ných projev nekázn a násilí dne-ních d tí a mládefle.õ* (Bendl, 2004, s. 31)

Poruchy funkce rodiny se velice ásto prolínají s poruchami rodi ovství. Je v-ak pot eba tyto od sebe rozli-ovat. Vý-e uvedené -kály poruch funkce rodiny dávají obraz o rodin a tím také ukazují míru ohrožení fláka poruchami funkcí rodiny. Poruchy rodi ovství naproti tomu bývají na první pohled velice t flko definovatelné a rozpoznatelné. ásto souvisí s hierarchií hodnot a p edstavami o budoucnosti partner .

V této kapitole jsou propojeny typy zanedbávání fláka spolu s funkcemi rodiny a jejich po- ruchami. V-echny tyto aspekty jsou ve vzájemné interakci. V empirické ásti této práce budeme zkoumat vlivy rodiny na vznik sociálního znevýhodn ní fláka, kdy budeme vycházet také z této podkapitoly. Zkoumat budeme nap . zda-li úplnost rodiny m fle ovlivnit vznik

¹ Rodi e se o fláka starat nemohou - tato p í ina zahrnuje problémy ekologické, p írodní, ale nap . také nezam stanost, nebo velký po et d tí. K tomuto pat í také prvek rodi e osobn a to v podob jeho onemocn ní, invalidity i smrti. Spole ným znakem zde v-ak bývá zájem o fláka, n kdy velice silný.

Rodi e se o fláka starat nedovedou - zde dochází k neschopnosti zabezpe it alespo p im ený vývoje flák a uspokojit jejich základní pot eby. D vodem bývá nezralost rodi i jejich velmi nízký v k. K tomuto ásto dochází p í rozvodu i rozchodu rodi nebo p í narození dít e s handicapem. Vztah k dít í bývá r zný v rozmezí úplného nezájmu afl k zájmu nadm mému.

Rodi e se o fláka starat necht jí - p í inou bývá porucha osobnosti rodi , p ípadn dávají rodi e ve svém hodnotovém systému p ednost jiným hodnotám. flák m nebývá následn poskytnuta náležitá pé e, bývají zanedbávané. Docházet m fle také k váfnému ohrofování a po-kozování vývoje fláka. *šVývoj dít e zde nebývá postiflen jen v oblasti sociální, ale téfl v oblasti psychické i somatické.õ* (Dunovský, 1986, s. 20) Rodi e v t chto p ípadech o dít í jeví minimální nebo fládny zájem. (Dunovský, 1986, s. 20)

sociálního znevýhodnění. Proto se budeme úplností rodiny a její funkcí zabývat v následující podkapitole.

2.2 Typy rodin dle úplnosti a funkcí

Rodina může mít spoustu podob a modifikací. Kromě základního dělení na rodinu úplnou a neúplnou dle Bakoové (1994, s. 27 a 28) rodiny podrobněji. **Rodina úplná**, složená z obou rodičů a dětí, může být harmonická, tedy uspokojující potřeby všech členů rodiny, rodina konsolidovaná bez vážných poruch a neshod při výchově dítěte a rodina disharmonická, labilní, narušená s napjatou atmosférou, konfliktem, nezájmem a krutým zacházením vůči dítěti nebo ostatním členům rodiny. Rodinou disharmonickou může být také rodina doplněná, tedy rodina původně rozvedená, avšak doplněná o nového partnera a jeho děti, případně dětí šňových rodičů. Tento typ vztahů je považován za nejkomplikovanější a může přinést nové problémy v podobě napětí, jednotlivosti vlastní dítěte i fyzických nebo psychických trestů a týrání dítěte nevlastního.

Podobně lze dle také **rodinu neúplnou**, tedy rodinu skládající se z jednoho rodiče a potomků. Patří zde rodina vdovská vzniklá úmrtím jednoho z rodičů, rodina svobodné matky s dětmi, ve které schází role otce potřebná k formování reálného pohledu dítěte na svět a na reálný obraz o druhém pohlaví. A dále rodina rozvedených rodičů s dětmi nebo rodina opouštěná jedním z partnerů.

V důsledku zvyšující se frekvence rozvodů a plánování mateřství bez uzavření sňatku se často stává hlavou rodiny žena. (Dunovský, 1986, s. 11) Nepřítomnost jednoho z rodičů může dítěti způsobovat některé psychické poruchy. Otci, kteří nemají před sebou otcovský vzor, se mohou chovat agresivně, těžko se orientují v okolí rodiny a při volbě povolání, neřídí z úplných a fungujících rodin. Vzniká tak paternální deprivace. Nezástupitelnou osobou v prvních letech života dítěte bývá matka a nedostává-li se mu mateřské lásky a péče, mluví se o deprivaci mateřské. (Vykořalová, 2002, s. 26)

Rodina bývá mimo jiné posuzována dle plnění svých hlavních funkcí, je-li jsou uváděny v předchozí podkapitole. Podle tohoto rozlišuje Matoušek (2003, s. 148 a 150) tzv. **funkční** rodinu, nazývanou také jako normální, harmonickou, zdravou i neklinickou. V těchto rodinách jsou potřeby a práva členů plnějíhány, navzájem se respektují a berou na sebe ohle-

dy. Komunikace bývá flivá, aktivní a plná humoru. Celková atmosféra rodiny bývá pozitivn lad na.

Opakem pak bývá rodina **dysfunk ní**, nebo také klinická i mnohoproblémová. Pot eby a p ání len rodiny jsou brány jako nep ijetelné, neoprávn né a jsou odmítány. Role v takovýchto rodinách bývají nejasné a nejasná bývá také míra odpov dnosti jednotlivých len rodiny a jejich kompetence. V komunikaci se vyskytuje mnoho nedorozum ní, zmatk a neur itostí. V t chto rodinách bývá pozorováno p íli–mnoho negativních emo ních proje- v , vedoucích od ironizování afl k p ímému napadání. Je zde patrný vzájemný nezájem len rodiny. (Matou-ek, 2003, s. 148 - 150)

Mezistupn m bývá tzv. **rodina problémová**. Jde o rodinu s poruchami pouze n kterých funkcí, av-ak váfln neohroflující vývoj dít te ani rodinný systém. Své problémy je rodina schopna e-ít vlastními silami i za krátkodobé pomoci okolí nebo pomáhajících institucí. (Dunovský, 1986, s. 28)

Afunk ní rodina *š nezvládá své základní funkce, je vnit n rozkládána a zásadn je naru- -ován i socializa ní vývoj dít te.õ* (Kraus, 2008, s. 80) Rodina dít ti -kodí a ohrofluje jej. Jediným ú inným e-ením bývá odebrání dít te z rodiny.

Ú elem této podkapitoly bylo p íblíflit r zné podoby rodinného prost edí pomocí typ rodi- ny dle její úplnosti a zároveň také funk nosti. D vodem je provázanost se vznikem sociální- ho znevýhodn ní fláka, emufl se budeme v novat také v empirické ásti práce. Dal-í velice d leflitou úlohu p í výchov dít te pak hrají rodi ovské kompetence.

2.2.1 Rodi ovské kompetence

P í výchov fláka je vliv a p sobení rodi nezastupitelný. Smyslem výchovné a rodinné práce je budování co moflná nejlep-ích vztah mezi leny rodiny a samoz ejm zdravý vývoj fláka, obsahující nejen rozvoj sociálního chování a posilování sociálních dovedností. Kvalita prvních sociálních zku-eností fláka získaných ze vztahu k rodi m dává hlavní základ jeho budoucímu vývoji.

šPodle tohoto vztahu dít buduje a proflívá dal-í vztahy se svým okolím, které ovliv ují a posilují jeho p edstavu o sob samém.õ (Vágnerová, Hadj-Mousová, TMech, 2001, s. 94)

Národní centrum pro rodinu (2010, s. 5 ó 21) se zabývá -esti d leflitými rodi ovskými kompetencemi ke vztahu k výchov , které si p íblíflíme nífle.

Jednou z rodičovských kompetencí je **kompetence ke vztahu**, kdy v průběhu vývoje dítěte bývá jeho schopnost učit se novým věcem výrazně ovlivněna citovým poutem vzniklým mezi ním a nejbližší pečující osobou. Anglický psycholog John Bowlby označil tuto blízkost pojmem attachment – pevná vazba. Dítě vyhledává ve stresových situacích ochranu a bezpečí. Na základě tohoto je rodina srdcem socializace, tedy místem, kde se její členové navzájem učí, sdílejí, vychovávají a pečují o sebe. **Kompetence k blízkosti** neboli dostupnost dítěte například znamená společné stolování, společné vykonávání domácích prací, povídání a mluvení, plánování a vzájemné dotýkání. Velice důležitou rolí v životě dítěte je role otce, jelikož je to právě on, kdo dítě v hrách podporuje a tím jej vystavuje nebezpečí a nejistotě, která souvisí s **kompetencí k rizikosti**. *ŠDítě, které má možnost být s otcem pravidelně v kontaktu, má výhodu při vstupování do vnějšího světa mimo svou rodinu.* (2010, s. 13)

S kvalitou vztahů v rodině je úzce spojován plnohodnotný život a soudržnost mezi členy rodiny. Nejprůběžnějším vzorem pro dítě pak bývá setkání se vzájemnou vstřícností, s pomocí při plnění domácích prací a v neposlední řadě vzájemný respekt a uznání, čímž je výstižně demonstrována **kompetence ke spolupráci**.

Jednou z klíčových podmínek rozvoje vztahů v rodině a ve společnosti je kvalita komunikace, která souvisí s **kompetencí k mediální gramotnosti**. *ŠJedním z průběžných rodičovských úkolů je naučit dítě, jak se ochránit před riziky, která mu hrozí v jeho bezpečném okolí.* (2010, s. 17) V dnešní době zde také budujeme umění bezpečně se pohybovat v mediálním světě a dodržovat potřebné bezpečnostní zásady. Mediální gramotností je obecně míněna schopnost média používat, tedy vyhledávat, využívat a předávat informace v nejrozličnějších podobách a to za účelem vzdělání, osobního rozvoje i uspokojení potřeb.

Jednou z nejdůležitějších sociálních schopností je schopnost **řešit problémy** a řešit konflikty, což je také záleženo do rodičovských kompetencí. Rodiče by se měli snažit předat svým potomkům dovednosti potřebné k řešení konfliktů a s tím související zvládnutí stresu. Ruku v ruce jde s tímto také prosazování vlastních pravidel dítěte s ohledem na ostatní.

Uvedené rodičovské kompetence jsou ve výchově dítěte zcela zásadní. Odvíjí se od nich velká část kvality jejich socializace a celkových schopností pro jejich budoucí život, včetně jejich schopnosti následné výchovy vlastních dětí, což je pro společnost velice důležité.

Ať je rodina základní výchovnou jednotkou společnosti, dochází v případech jejího selhávání k zásahu zvenčí a to za pomoci hledání cesty k nápravě, kterou lze uskutečňovat nejen na

příspěvků, ale také například za pomoci sociálně zaměřené instituce, která je řízena oficiálními legislativními dokumenty vydávanými státem. Tyto možnosti pomoci sociálně znevýhodněným lidem se bude podrobněji zabývat poslední kapitole teoretické části této práce.

3 MOŽNOSTI POMOCI SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝM DĚTMI A ŽÁKY

Existuje celá řada legislativních dokumentů zabývajících se znevýhodněnými dětmi a žáky. Jedná se o dokumenty jako je Listina základních práv a svobod, tedy ústavní zákon č. 2/1993, mezinárodní dokument Úmluva o právech dítěte z roku 1989, občanský zákoník č. 89/2012 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ale také občanský zákoník č. 561/2004 Sb., ze kterého bylo inspirováno již v úvodu této práce, případně prováděcí vyhlášky. Tyto deklarují základní práva dětí, stanovují mechanismy jejich ochrany před zanedbáváním a zaručí vynutitelnost v případech jejich ohrožení.

3.1 Třída, školní klima, učitel

Vzhledem k názvu této práce nemůžeme opomenout také sekundární socializační initele k výchově žáka a tím je škola, její pedagogičtí pracovníci a učitelé. Školu je možno chápat z několika pohledů. Může být brána jako budova se svou minulostí a architekturou nebo například jako instituce *její tradiční úlohou je vychovávat a vzdělávat. Vedle poznatků zde žáci rozvíjejí své sociální chování*. (Grecmanová, in Kantorová, 2010, s. 44) Neodmyslitelnou součástí každé školy je její klima vytvářené v rámci initeli školního prostředí a to jak prostřednictvím jednotlivců tak ve vzájemné interakci. *Školní klima má mimo jiné vliv na sociální chování žáků, ale také na jejich motivaci k výkonu, na průběh učení i na učební výsledky*. (Metodický portál RVP.CZ, 2004) Ve školách probíhá také velice důležitý proces socializace zmiňovaný v celé této práci. Žák vstupem na základní školu vstupuje do nového sociálního prostředí s sadou nových pravidel, podmínek, situací a povinností, na které se musí adaptovat a přivyknout.

Jak uvádí Rámcový vzdělávací program (MŠMT ČR, 2013, s. 124) *š je pro úspěšné vzdělávání žáků z kulturně odlišného a mnohdy i sociálně znevýhodněného prostředí nejdůležitějším initelem především učitel, který své žáky i jejich rodinné prostředí dobře zná, dovede volit vhodné přístupy a vytvářet ve třídě i ve škole příznivé společenské klima*. Toto samozřejmě platí nejen u žáků z kulturně odlišného i sociálně znevýhodněného prostředí. Učitel, obzvláště třídní učitel, by měl usilovat o to, aby žáky dostatečně poznal a věděl, jak s nimi jednat. Třídní učitel bývá důležitou osobou v životě žáka a často také sociálním vzorem. (Čapek, 2010, s. 21)

Osobnost učitele je potřeba chápat jako odborníka ve výchově. Ten by se měl zajímat nejen o to, co učí, ale také jakým způsobem a především koho učí. Významný vliv na rozhodování, chování a na interakční projevy učitele má jeho emocionální inteligence. *Š Pro udržení atmosféry ve třídě a ovlivnění chování žáků nabývá na významu schopnost učitele řešit mezilidské vztahy, vyjadřovat a chápat pocity, empatičnost, schopnost ovládnout vlastní náladovost aj.* (Dytrtová, Krhutová, 2009, s. 16)

S tímto souvisí profesní dráha a s ní spojené zkušenosti učitele, na které navazují jeho dovednosti. Průcha (2002b, s. 23–28) rozděluje životní dráhu učitele do pěti etap a to na dobu volby učitelé profese závislé na motivaci ke studiu učitelství, profesní start učitele, profesní adaptace, stabilizace a vyhasínání. První rok jeho učitelé dráhy, profesní adaptace je datována na druhý až čtvrtý rok praxe, zkušeným učitelem, učitelem-expertem se stává pedagog již po pěti a více letech výkonu učitelé povolání. U učitelů v nužících se své profesi více než dvacet pět let bývá často pozorován syndrom vyhasínání či vyhoření, projevující se vyerpáním, kdy výkon své profese provádí jen rutinně a bez nadšení.

Kyriacou (2005, s. 5, 11) se zabývá pedagogickými dovednostmi, které chápe jako činnosti zaměřené na dlouhodobé, krátkodobé i neekvané problémy nejen ve vyučování. Mezi základní dovednosti pedagoga řadí nejen plánování, přípravu a realizace vyučování, schopnost objektivního hodnocení žáků a evidence těchto záznamů, ale také velice důležitě dovednosti k vytvoření a udržení pozitivního klimatu třídy. Samozřejmostí jsou schopnosti učitele řešení nečekaných projevů svých žáků.

Vaníková (in Vaníková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995, s. 49) nahlíží na pedagogické schopnosti v mnohem užším smyslu: *Š Učitel by měl být tím, kdo rozpozná týrané dítě ve své třídě. Měl by identifikovat náznaky v chování i vzhledu dítěte, zároveň je osobou, která má možnost pozorovat děti dlouhodobě a věnovat si pozornost v jejich chování a vzhledu. Nelze očekávat, že dítě přijde a vyzpovídá se u učitele, i kdyby k němu bylo mimořádnou dvanou.*

Ondráková (in Knotová, 2014, s. 27) také zmíní důležitost postupovat k řešení problémových situací, jakými jsou například neomluvená absence, porušení školního řádu či ižkanování spolužáků, především daným jednotným postupem, zaneseným do oficiálních dokumentů –ko-

ly. S tímto souvisí neopomenutelná informovanost flák , u itel , ale také rodi s t mito vnit ními p edpisy.

U itel je tedy chápán nejen jako osoba p edávající znalosti, ale je nedílnou sou ástí p i výchov fláka. Tohoto procesu v-ak nem fle být p ítomen, pokud nebude dostate n vnímat celkové vyjad ování fláka, jeho klady a nedostatky, úspě chy a problémy, v etn zájmu o jeho rodinné prost edí.

Vzhledem k názvu této poslední kapitoly teoretické ásti práce se bude následující podkapitola v novat konkrétním moflnostem individuální podpory sociáln znevýhodn ným flák m v rámci -kolského za ízení. Praktická ást bude následn zkoumat, zda a v jaké mí e jsou tyto slufby ve -kolách vyuffívány.

3.1.1 Pedagogi tí pracovníci poskytující ve -kolách poradenské slufby

TKolská za ízení dle p íslu-né novelizované vyhlá-ky Ministerstva -kolství, mládefe a t lo- výchovy jsou také oprávn ny poskytovat poradenské slufby a to prost ednictvím nap . -kolního psychologa nebo speciálního pedagoga. Náplní jejich práce je nap íklad vytvá ení vhodných podmínek pro vzd lávání flák se sociálním znevýhodn ním, prevence a e-ení výukových a výchovných obtíflí, i projev r zných forem rizikového chování a tím p ed- cházení vzniku sociáln patologických jev . V neposlední ad zde pat í také zmír ování d sledk sociálního znevýhodn ní a prevence jeho vzniku. (ESKO, 2011a, § 2)

K sociáln znevýhodn ným flák m se úzce váflí také vyrovnávací opat ení, která je mofln o -kolními institucemi poskytovat. Vyrovnávacími opat eními pouffívány p i vzd lávání sociáln znevýhodn ných flák *š se rozumí vyuffívání pedagogických, p ípadn speciáln pedagogických metod a postup , které odpovídají vzd lávacím pot ebám flák , poskytování individuální podpory v rámci výuky a p ípravy na výuku, vyuffívání poradenských slufleb -koly a -kolských poradenských za ízení, individuálního vzd lávacího plánu a slufleb asis- tenta pedagoga. TKola tato opat ení poskytuje na základ pedagogického posouzení vzd - lávacích pot eb fláka, pr b hu a výsledek jeho vzd lávání, pop ípad ve spolupráci se -kolským poradenským za ízením.* (ESKO, 2011b, § 1)

Upravující vyhlá-ka o poskytování poradenských slufleb ve -kolách a -kolských poraden- ských za ízeních (ESKO, 2005, § 7) íká fle š *editel základní, st ední a vy-í odborné -koly zabezpe uje poskytování poradenských slufleb ve -kole zpravidla výchovným porad-*

cem a -kolním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s tídny u iteli, u iteli výchov, p ípadn s dal-ími pedagogickými pracovníky -koly. Poskytování poradenských služeb ve -kole m fe být zaji-ováno i -kolním psychologem nebo -kolním speciálním pedagogem.õ

Tato vyhlá-ka dále definuje hlavní innosti t chto pedagogických pracovník poskytující poradenské služby (ESKO, 2005, P íloha . 3) následovn :

Výchovný poradce poskytuje p edev-ím kariérové poradenství a poradenskou pomoc p i rozhodování o dal-í vzd lávací a profesní cest flák , vyhledává a uskute uje -et ení flák , jejichfl vývoj a vzd lávání vyřadují zvlá-tní pozornost a p ípravuje návrhy na dal-í pé i o tyto fláky. Zaji-uje nebo zprost edkovává diagnostiku speciálních vzd lávacích pot eb.

kolní metodik prevence nap . koordinuje tvorbu a kontrolu realizace preventivního programu -koly, participuje na realizaci prevence zá-koláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneuffívání, kriminálního chování, rizikových projev sebepo-kozování a dal-ích sociáln patologických jev .

kolní psycholog spolupracuje p i zápisu do 1. ro níku základního vzd lávání, vyhledává specifické poruchy u ení flák nebo nap . diagnostikuje výukové a výchovné problémy flák .

kolní speciální pedagog má na starosti diagnostiku speciáln vzd lávacích pot eb fláka, vyty uje hlavní problémy fláka i stanovuje individuální plán podpory v rámci -koly, ale i mimo ni.

Pedagogi tí pracovníci nejsou jediní, kteří mohou sociáln znevýhodn ným flák m poskytnout poradenství. Pomoc sociáln znevýhodn ným flák m, ale také jejich rodinám mohou poskytnout také nap . instituce se sociálním zam ením. V záv ru teoretické ásti této práce si proto p íblíflíme základní instituce sociálního zam ení, se kterými mohou u itelé dále p i e-ení situace sociáln znevýhodn ných flák spolupracovat mimo -kolní za ízení, tedy orgán sociáln právní ochrany d tí a pedagogicko-psychologickou poradnu.

3.2 OSPOD a PPP jako instituce pomáhající sociálně znevýhodněným dětem

Jak již bylo uvedeno, pomoc sociálně znevýhodněným dětem může poskytnout řada institucí se sociálním zaměřením, se kterými by měli učitelé spolupracovat. Základní sociální institucí pro ochranu práv dětí na jejich příznivý vývoj a řádnou výchovu v etně jsou sobě na obnovení narušených funkcí rodiny je orgán sociálně právní ochrany dětí, dále uváděn jako OSPOD. OSPOD se zaměřuje například na děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, či na děti zanedbávající školní docházku, vedoucí zahálčivý nebo nemravný život, pohlávající alkohol nebo návykové látky apod. Velice důležitou částí v zákoně upravující činnost OSPOD je § 7 hovořící o tom, že *každý je oprávněn upozornit na závažné chování dětí jejich rodiče a dále každý je oprávněn upozornit OSPOD na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnost vyplývající z rodičovské odpovědnosti.* (ESKO, 1999, § 7)

Zaměstnanci této instituce, tedy sociální pracovníci, by přitom měli dodržovat nejenom základních pravidel své práce, jelikož vztah mezi pracovníkem a rodinou bývá považován za nejzákladnější prvek péče o problém. *Sociální pracovník má svým postojem vyjadřovat opravdový lidský zájem o osobnost i potřeby klienta.* (Navrátil, 2001, s. 45) Biestek (in Navrátil, 2001, s. 46–47) udává mezi základní postoje a hodnoty nezaujatého sociálního pracovníka individuální přístup bez stereotypů a předurčení, respektování práv a klientů, zachování důvěrného vztahu s propojením dostatečné informovanosti klienta o nutnosti sdělování určitých informací jiným odborníkům. Dále také jistou míru porozumění spolu s odpovídajícími reakcemi, zachování respektu ke klientovi projeveném laskavostí a empatií a to i v případě projevení negativních rysů klientova chování. V neposlední řadě je důležitý nehodnotící postoj. *Úlohou sociálního pracovníka není posuzovat morální úroveň klienta.* (Ezníček (2000, s. 21) vidí cíl sociální práce a tedy práce sociálního pracovníka v *dosahování harmoničtějších životních situací v disharmonických podmínkách.*

Na základě tohoto výkladu je posláním sociálního pracovníka ovlivňovat jedince i společenské skupiny tak, *aby se vytvářely podmínky k uspokojivému a produktivnímu životu všech jejich příslušníků.* (Ezníček, 2000, s. 21)

Jinou institucí, jejíž pomoc mohou učitelé, ale také rodiče využít, jsou pedagogicko-psychologické poradny, dále jen PPP. Svou činnost uskutečňují ambulantně na pracovišti, případně návštěvou poradenství v školách a školských poradenských zařízeních. Dle Vyhlášky o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních je činnost PPP definována jako zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáků ve školách, vypracovává odborné posudky a návrhy opatření pro školy na základě výsledků psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky. Dále poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji. Poskytuje poradenské služby zaměřené na vyjasnění osobních perspektiv žáků jejich zákonnými zástupci a pedagogickým pracovníkem vzdělávající tyto žáky. Neméně důležitou činností PPP je poskytování metodické podpory školám, zajištění prevence sociálně patologických jevů prostřednictvím metodik prevence a realizace preventivních opatření a koordinace školních metodik prevence (ESKO, 2005, § 5)

Obě uvedené instituce jsou vzhledem k rostoucímu počtu sociálně znevýhodněných žáků v naší společnosti velice působné a především nepostradatelné. V následující části se zaměříme na specifickou pomoc rodině sociálně znevýhodněného žáka nazývanou sanace rodiny.

3.2.1 Sanace rodiny jako speciální pomoc rodinám sociálně znevýhodněných žáků

V případě ohrožení blaha žáka bývají pracovníci sociálně-právní ochrany dětí oprávněni jako jediní pracovníci pomáhajících profesí provádět různé sociální činnosti pro ochranu zájmů, životů a zdraví nezletilých dětí a to bez souhlasu rodičů. Mají také právo a povinnost podat soudu návrh na konkrétní opatření, například na omezení rodičovských kompetencí. (Bechyňová, Konvířková, 2011, s. 25)

Matějka (2008, s. 191) odkazem na zákon o sociálně-právní ochraně dětí uvádí funkci rodinu jako jeden z nejvyšších zájmů žáka a klade důraz na pomoc ohroženému blahu žáka na uzdravení rodinného prostředí. Bechyňová, Konvířková (2011, s. 12) nazývají tuto formu sociální práce jako **sanaci rodiny** neboli podporu fungování rodiny. Je to speciální přístup k rodině sociálně znevýhodněného žáka. Je cestou, která vede ke snížení počtu žáků umístěných do ústavů, anebo alespoň zkrácení doby jejich pobytu v nich a navrácení do původní rodiny. V širším pojetí může jít o jakoukoli sociální práci s rodinou. Sanace rodiny ohroženého žáka může probíhat za pomoci sociálních pracovníků veřejné správy, ne-

státních neziskových organizací, zařízenými pro výkon ústavní výchovy a dalšími pomáhajícími pracovníky. Sanace se týká rodin, které jsou dlouhodobě mnohdy také generací ve velmi tíživé sociální situaci. *Šzákladním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodiny . Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat případné ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku.* (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18)

Podobně zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách se v § 65 vztahuje sociálně aktivizačním službám pro rodiny s dětmi tedy sanaci rodiny. Jedná se o *služby poskytované rodinám s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadu dlouhodobé krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci přemoci, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.* (ESKO, 2006, § 65)

Matoušek (2008, s. 185) definuje sanaci rodiny jako *šPostupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů v případech, kdy člen rodiny kvůli tomu, kvůli komu ohrožuje, případně kvůli tomu, kvůli je sám nebo kým z rodiny ohrožen. Sanace rodiny by měla být metodou první volby u případů, kde je sociální služba kontaktována kvůli ohrožení dítěte, případně kvůli výskytu domácího násilí.*

Častým problémem při sanaci rodiny bývá uvádění nízké afl nulové motivace klienta, tedy zanedbávajícího rodiče a jeho následné popírání rizika v rodině . Toto vede k jeho nespůlpráci při sanaci, která, přes všechny snahy sociálního pracovníka, může skončit afl odebráním dítěte z rodiny. Objevuje se zde spousta proměnných, z nichž nejdůležitější je beze sporu snaha klienta. Obtížná proto bývá zejména evaluace úspěšnosti sanace rodiny. Ne každé umístění dítěte do ústavní péče musí být bráno jako neúspěšné jednání. Na základě nezodpovědného chování rodiče může být naopak toto nejvhodnější řešení. (Sociální práce, 2011, s. 17 a 18) Je proto velice důležité jasně rodičům vysvětlit nutné změny v péči o dítě, včetně uvedení časového období, kdy by mělo být změny docíleno a možných důsledků při nedodržení této dohody. (Sociální práce, 2011, s. 43)

Sociální pracovníci při podezření na ohrožení blaha dítěte sledují také celkovou rodinnou soudržnost. Nízká míra soudržnosti a propojenosti jednotlivých členů rodiny znamená také vyšší míru izolovanosti jedince, což může být významným rizikem ohrožení blaha dítěte. Tímto jsou ovlivněny nejen vztahy v rodině, ale také nebývají naplňovány vývojové potřeby dítěte a rozvíjeny rodičovské dovednosti. (Sociální práce, 2011, s. 44)

Teoretická část nám přiblíží sociálně znevýhodněné třídy a to jak z pohledu legislativních koncepcí, tak z pohledu příčin vzniku sociálního znevýhodnění a jeho důsledků. V práci byla vnovaná celá kapitola rodin, která je zde chápána jako hlavní příčina vzniku sociálního znevýhodnění třídy. Neopomenutelnou částí je samozřejmě kapitola nastiňující možnosti pomoci sociálně znevýhodněným třídám a také jejím rodinám. Pro doplnění možnosti pomoci sociálně znevýhodněným třídám byla vymezena speciální pomoc rodinám tohoto třídy nazývaná jako sanace rodiny. Druhá část práce bude již zaměřena empiricky, kdy se za pomoci kvantitativního výzkumu pokusíme zjistit vnímání u přítel existenci sociálně znevýhodněných tříd na základních úkolách Moravskoslezského kraje a následně budeme například zjišťovat, zda je možné sociálně znevýhodněného třídy jednoznačně definovat, či se jedná o zcela individuální jev.

II. PRAKTICKÁ ÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Empirická část této práce byla zpracována na základě kvantitativní strategie výzkumu. Za pomoci dotazníku v rozsahu 28 polofolek, z toho 17 uzavřených, 8 polootevřených, 2 otevřených a jedné polofoleky –kvalitativní, byl použit kvantitativní přístup, typický velkou skupinou respondentů a velkým množstvím naměřených dat. (Chrástka, 2006, s. 42)

Před samotnou tvorbou dotazníku byl stanoven výzkumný problém:

Jaké mají učitelé na základních školách Moravskoslezského kraje zkušenosti se sociálně znevýhodněnými žáky v souvislosti se vzdáváním a začleňováním těchto žáků do kolektivu?

Definitivním jevem při získávání dat je skutečnost setkávání se u učitelů se sociálně znevýhodněnými žáky. Avšak dle dat ze štatistických ročenek z oblasti práce a sociálních vztahů MPSV ČR uvedených v úvodu této práce, vyplývá každoroční zvyšování počtu sociálně znevýhodněných žáků. Na tomto základě je odhadovaná vysoká pravděpodobnost setkávání se v pedagogické praxi s těmito žáky. Neovlivnitelnou proměnnou pak vřídí zůstává ochota učitelů zapojit se do výzkumu.

4.1 Empirická metoda sběru dat

Empirickou metodou sběru dat byl z důvodu kvantitativně orientovaného výzkumu zvolen dotazník. Jeho snahou bylo vyhnout se sugestivním polofolkám, tedy polofolkám, které by svou formulací mohly nabídnout křídávané odpovědi. Velkou snahou bylo zaměření se na rozmanitost možností odpovědi u jednotlivých polofolek tak, aby výzkum neprobíhal negativně a nezjišťoval pouze negativní poznatky o sociálně znevýhodněných žácích a jejich rodinách. Každá polofoleka tedy obsahuje také pozitivní hodnocení a šestkrát nabízí otevřenou možnost odpovědi.

Dotazník byl vytvořen ve formě online formátu na www adrese specializované na tvorbu dotazníků. Aktivní odkaz na dotazník byl distribuován na dostupné e-mailové adresy uváděné na internetových stránkách základních škol Moravskoslezského kraje. Součástí dotazníku bylo úvodní slovo obsahující definici sociálně znevýhodněného žáka dle školského zákona *š který říká, že sociálně znevýhodněnými žáky jsou žáci žijící v rodinném prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a žáci, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy. Toto*

m fe být dále chápáno nap . jako nev-ímavost rodi k pot ebám fláka, jeho zanedbávání v poskytování a u ení hygienických návyk , neupravenost, fláci nedostate n fliveni, fláci, kte í jsou svými rodi i nep im en trestáni, nebo jsou vystavováni nevhodným flivotním vzor m, jako je nezam stnanost, abúzus alkoholu i drog, trestná innost rodi , ne e-ená p emíra zá-koláctví aj.õ, tedy tak, jak je na n j nahlíženo v celé práci. Dotazník v jeho sku- te né podob je p ilofen jako p íloha . PI.

4.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této bakalá ské práce bylo zjistit míru zku-eností, poznatk a celkový názor u ítel na sociáln znevýhodn né fláky na základních -kolách v Moravskoslezském kraji.

Hlavním výzkumným cílem bylo ur eno zji-t ní zku-eností u ítel se sociáln znevýhodn - nými fláky, v etn jejich názor na n . Tento cíl byl dále rozd len do ty skupin s dal-ími explicitn ur enými díl ími cíly. V-echny následující výzkumné cíle jsou pozd ji jednotliv vyhodnocovány a graficky znázorn ny.

1. První skupina výzkumných cíl byla zam ena na ur ení sociálního znevýhodn ní na základ zku-eností a názor u ítel :
 - 1.1. identifikovat patologické jevy v rodinách, které se u ítel m jeví jako d vody sociál- ního znevýhodn ní flák
 - 1.2. identifikovat sociáln znevýhod ující faktory, se kterými se u ítelé u flák setkávají
 - 1.3. definovat nej ast ji vyskytovanou povahu sociáln znevýhodn ného fláka dle názo- r u ítel
 - 1.4. zjistit míru agresivity v kontextu se sociáln znevýhodn ným flákem.
2. Druhou skupinu tvo í výzkumné cíle týkající se samotného flivota sociáln znevýhodn - ného fláka ve -kole:
 - 2.1. zjistit názor respondent na za len ní sociáln znevýhodn ného fláka do flákovské- ho kolektivu
 - 2.2. definovat etnosti káze ských problém sociáln znevýhodn ného fláka
 - 2.3. zjistit názor respondent na vliv sociálního znevýhodn ní na flákovy -kolní studijní výsledky

- 2.4. identifikovat míru zapojení sociálně znevýhodněného žáka do procesu říkání
- 2.5. zjistit názor respondentů na možný posměch sociálně znevýhodněným žákem ostatními žáky a jeho důvody.
3. Snahou této skupiny výzkumných cílů bylo nahlédnutí do rodinného prostředí žáka:
 - 3.1. zjistit názoru respondentů, je-li možné jednoznačně definovat sociálně znevýhodněného žáka rodinou neúplnou
 - 3.2. identifikovat počet sourozenců sociálně znevýhodněného žáka
 - 3.3. určit, zda může za sociálním znevýhodněným žákem stát nezaměstnanost jeho rodičů
 - 3.4. zjistit názor respondentů na známky fyzického trestání u sociálně znevýhodněných žáků
 - 3.5. zjistit zkušenosti respondentů se stěhováním sociálně znevýhodněných žáků na chování rodičů ke své osobě.
4. Poslední skupinou výzkumných cílů bylo nahlédnutí do komunikace učitelů s rodiči sociálně znevýhodněných žáků:
 - 4.1. zmapování předmětů a témat ke komunikaci
 - 4.2. identifikovat typy reakcí těchto rodičů při komunikaci s učiteli
 - 4.3. zjistit výsledky komunikace mezi učiteli a rodiči
 - 4.4. zjistit vyvolávané druhy reakcí u učitelů sociálně znevýhodněných žáků

Nepochybným cílem výzkumu je splnění obsahové validity, následné zpracování získaných dat a jejich přehledné vyjádření.

4.3 Hypotézy

Pro tuto práci byly stanoveny tři hypotézy, které jsou v závěru této práce na základě výsledků empiricky ověřeny statistickými testy významnosti.

První z hypotéz se dotýká délky praxe učitelů a jejich pohledu na sociálně znevýhodněné žáky. Zajímá nás bude, zda se u učitelů s nejdelší délkou praxe, tedy nad 25 let, vyznačují vyšší mírou rozpoznávacích schopností, tedy citlivostí ke vnímání znaků sociálně znevýhodněných žáků, než u učitelů patřících do skupiny profesního startu, profesní adaptace a profesní

stabilizace. Porovnávána proto bude etnost setkávání se sociálně znevýhodněným flákem v souvislosti s délkou praxe u itel .

H_0 ó U itelé s nejdélší délkou praxe se vyzna ují stejnou mírou rozpoznávacích schopností k projev m sociálně znevýhodněných flák jako jejich mladší kolegové.

H_A ó U itelé s nejdélší délkou praxe se vyzna ují vyšší mírou rozpoznávacích schopnosti k projev m sociálně znevýhodněných flák než jejich mladší kolegové.

Druhá hypotéza se zabývá vztahem mezi vnímanou agresivitou sociálně znevýhodněného fláka a jeho začlenění do flákovského kolektivu opt z pohledu u itele. Zda je tedy vyšší p emíra agresivity sociálně znevýhodněného fláka d vodem pro jeho horší začlenění do flákovského kolektivu.

H_0 ó Sociálně znevýhodněný flák s vyšší mírou agresivních projev má stejnou možnost začlenění se do flákovského kolektivu jako jeho sociálně znevýhodnění spolufláci s menšími projevy agresivity.

H_A ó Sociálně znevýhodněný flák s vyšší mírou agresivních projev má výrazně nižší možnost začlenění se do flákovského kolektivu než jeho sociálně znevýhodnění spolufláci s menšími projevy agresivity.

T etí hypotézou byl stanoven vztah mezi v tím po tem člen rodiny sociálně znevýhodněného fláka, definované více jak dvěma sourozenci fláka a nejast jím viditelným projevem sociálního znevýhodnění u fláka. Z m ených dat jifi víme, že nejast jím viditelným projevem sociálního znevýhodnění u fláka, byla u iteli ur ena absence kolních pom cek.

H_0 ó Absence kolních pom cek sociálně znevýhodněných flák není v fládné p ímé souvislosti s po etn jí rodinou fláka.

H_A ó Absence kolních pom cek sociálně znevýhodněných flák je v p ímé souvislosti s po etn jí rodinou fláka.

4.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Základním výzkumným souborem sb ru dat této práce jsou u itelé všech základních kol Moravskoslezského kraje, jejichž e-mailové adresy jsou dostupné na internetových stránkách kol. Jedná se o exhaustivní výzkumný soubor zám rný, kdy se respondent zapojuje do výzkumu svým rozhodnutím vyplnit dotazník a p i zpracovávání dotazník je tedy pracová-

no se v-emi získanými daty. Tento výběr nám zajistí nejlepší reprezentaci základního souboru.

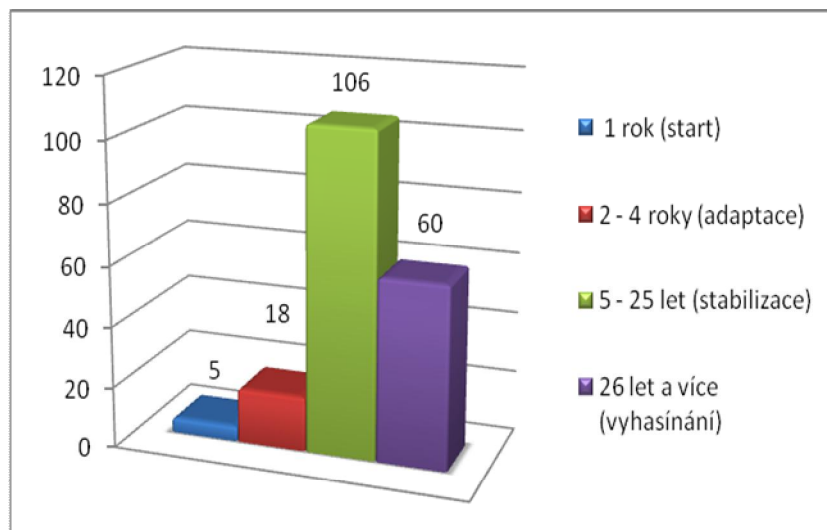
57 základních škol, převážně v menších městech a vesnicích, bylo osloveno pomocí kontaktní e-mailové adresy s žádostí o předání zprávy s odkazem na on-line dotazník učitelů školy. Na dalších 79 základních školách bylo postupně pomocí e-mailu osloveno 1.941 učitelů, statutárních zástupců, školních metodiků prevence, výchovných poradců, speciálních pedagogů, školních psychologů a asistentů pedagogů s žádostí o zapojení se do výzkumu. Dotazník byl tedy úspěšně doručen celkem na 2.000 e-mailových adres. Identifikace oslovených základních škol je k dispozici v Příloze 2. PII (Tab. 6).

Výběrový výzkumný soubor je tedy definovaný souborem vrácených vyplněných dotazníků, jehož počet je 189. První zkušební vyplnění dotazníku pro ověření funkčnosti odkazu nebylo do výzkumu počítáno.

Dotazník obsahuje pět základních políček sloužících pro přesnou demografickou charakteristiku výběrového souboru. Jedná se o identifikaci pohlaví respondenta, délky jeho profesní praxe, určení profesní pozice ve škole v etnografickém i v pracovním ohledu. Poslední políčka se týká setkávání se sociálně znevýhodněným žákem. V případě, že by se respondent se sociálně znevýhodněným žákem za svou profesní dráhu nesetkal, je požádán o pokračování ve vyplnění dotazníku a to z pohledu vlastního mínění o sociálně znevýhodněných žácích.

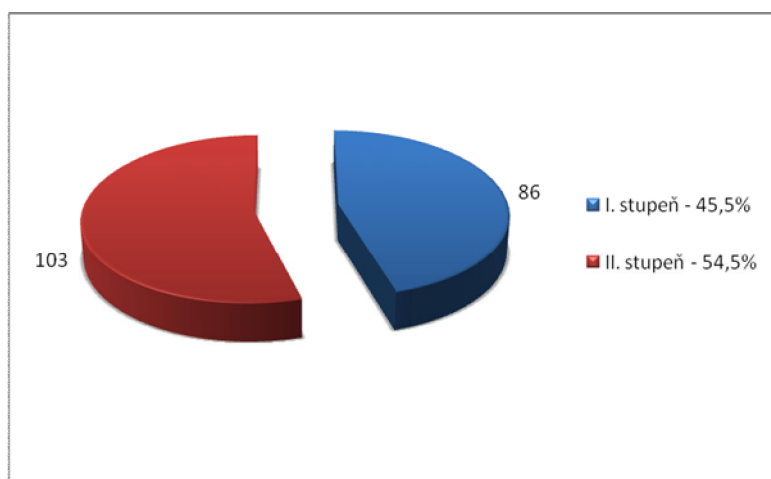
Dotazník bylo ochotno vyplnit celkem 26 respondentů mužů a 163 respondentů žen, což zjišťovala první políčka dotazníku. Tyto políčky budou pro přehlednost v práci dále označovány jako (POx, kdy x bude značit číslo políčky). Převaha žen je přitom samozřejmě dána genderovým personálním obsazením na základních školách, označována jako *šfeminizace učitelské profese*, tj. *ženy tvoří výraznou většinu*. (Průcha, 2002a, s. 180)

Délka profesní praxe respondentů byla rozdělena dle Průchy (2002b, s. 23 a 28) do pěti vývojových etap, kdy byla vynechána etapa první a to etapa volby učitelské profese (PO2). Nejvíce respondentů spadalo do etapy profesní stabilizace, která odpovídá délce praxe od 5 do 25 let (Obr. 2.). Opět je možno toto popisovat nejvýše tímto rozpětím této skupiny.

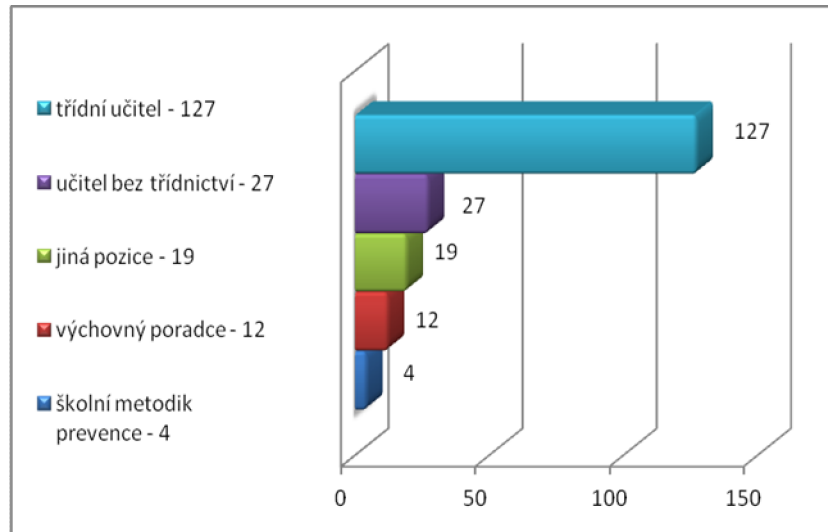
Obrázek 1 Profesní rozložení respondentů

Přesněji řečeno respondenti na I. nebo II. stupni již nevykazují velké rozdíly (PO4). Jak uvádí následující graf (Obr. 2), jedná se o stejnou aktivitu respondentů při vyplňování dotazníku na obou stupních základních –kol.

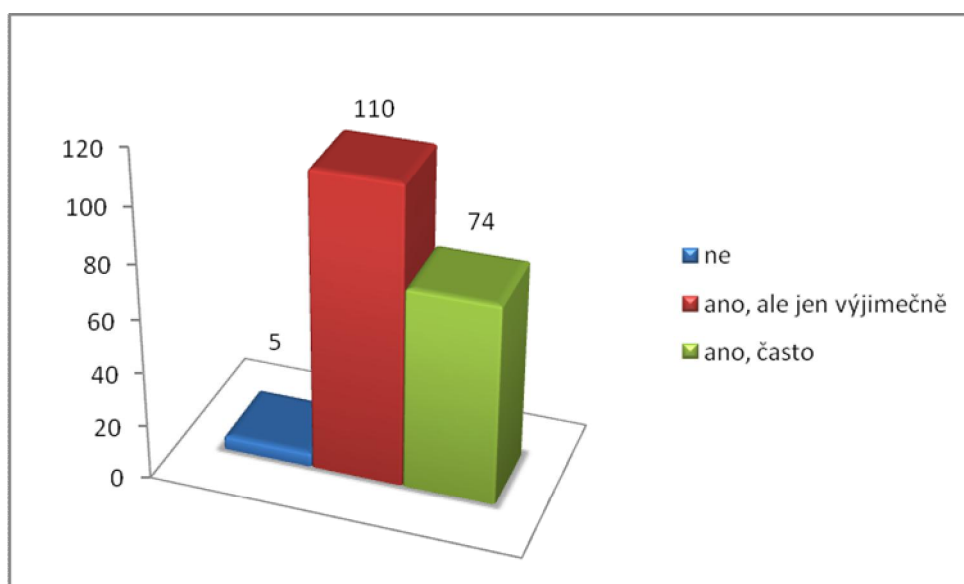
Obrázek 2 Přesněji řečeno respondenti na ZTM

Nejméně z nich ze všech pedagogických pracovníků se výzkumu zúčastnili titulu uitelé a to z 67,19%. Respondenti mohli volit z otevřené odpovědi (PO3), kde dopisovali například pozici zástupce ředitele (5,29%), asistenta pedagoga (1,59%), školního speciálního pedagoga (1,59%), školního psychologa (1,06%) i metodika českého jazyka (0,53%) (Obr. 3).

Obrázek 3 Profesní zařazení respondentů

Poslední polovička zjišťující údaje o respondentech se dotazovala, zda se u učitelů setkávají se sociálně znevýhodněnými žáky (PO5), kdy pouze pět respondentů uvedlo, že se se sociálně znevýhodněnými žáky za dobu své praxe nesetkalo (Obr. 4). Jednalo se o čtyři respondenty zařazené do skupiny zkušených učitelů s dobou praxe 5 až 25 let, jeden respondent udával délku své praxe spadající do skupiny adaptace, tedy 2 až 4 roky. Nejastěji pak byla volena odpověď setkávání se se sociálně znevýhodněnými žáky, ale jen výjimečně.

Obrázek 4 Setkání učitelů se SZ žáky

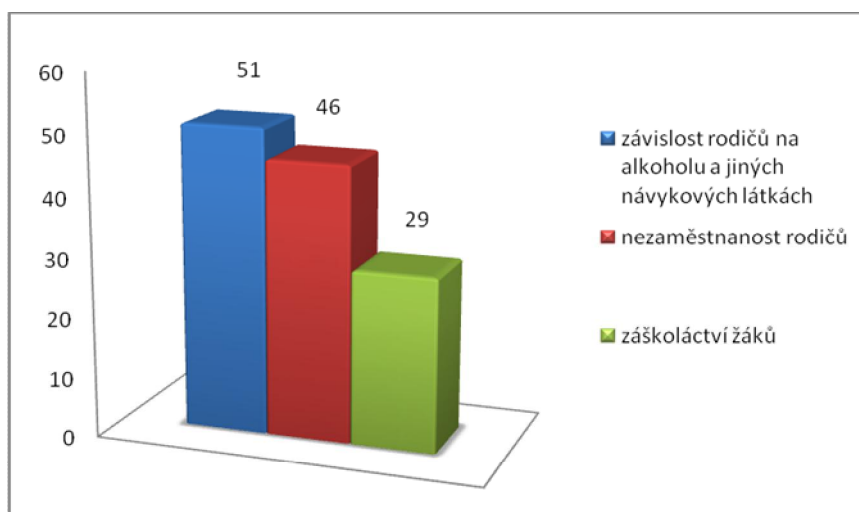
5 VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT

Na získaná data je nahlíženo dle stanovených čtyř skupin výzkumných cíl uvedených výše. Data z dotazníků jsou rozdělena do pěti skupin. První skupinu tvoří základní data získaná z kontaktních poloček popsaná v předchozí podkapitole jako výběrový výzkumný soubor.

Vyhodnocování naměřených dat bylo prováděno pomocí etností u jednotlivých poloček. U otevřených a polootevřených poloček byla data uspořádána dle obsahu a následně určeny etnosti. Jednotlivé skupiny výzkumných cíl budou blíže popsány v dalších podkapitolách.

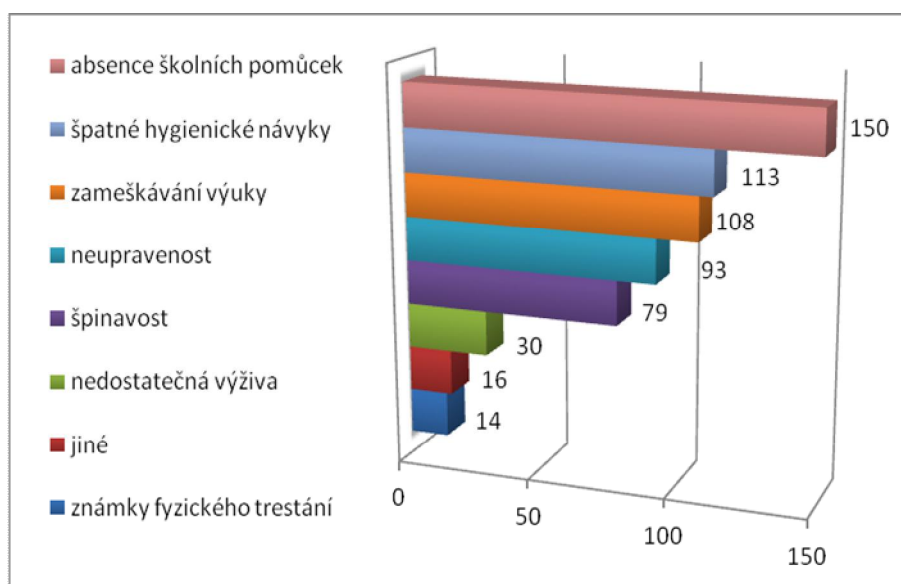
5.1 Určení sociálního znevýhodnění na základě názoru učitelů

Učitelé byli na možnosti výskytu sociálně patologických jevů v rodině sociálně znevýhodněného žáka tázáni v dotazníku otevřenou poločkou (PO9) s možností uvedení maximálně tří jevů. Výstupem je pak velice široký výčet sociálně patologických jevů, se kterými se respondenti setkávají. Mezi nejčastěji opakovanými byla uváděna závislost rodičů na alkoholu nebo jiných návykových látkách (14,7%), nezaměstnanost rodičů (13,26%) a záškoláctví nebo vysoká absence žáka (8,36%). Jako další jevy je možné uvést zanedbanost, nevědomost či nedostatečnou péči (6,34%), nevhodné rodinné zázemí spolu s nepodpořeným rodinným prostředím (5,48%), nedostatek financí (5,19%), krádeže, vandalismus a kriminalita žáků (4,90%), lhaní a podvádění (4,03%). Nejčastější jevy ilustruje následující graf (Obr. 5), celá tabulka získaných dat je k nahlédnutí v Příloze jako Příloha P. III (Tab. 7).

Obrázek 5 Nejčastější výskyt sociálně patologických jevů v rodině

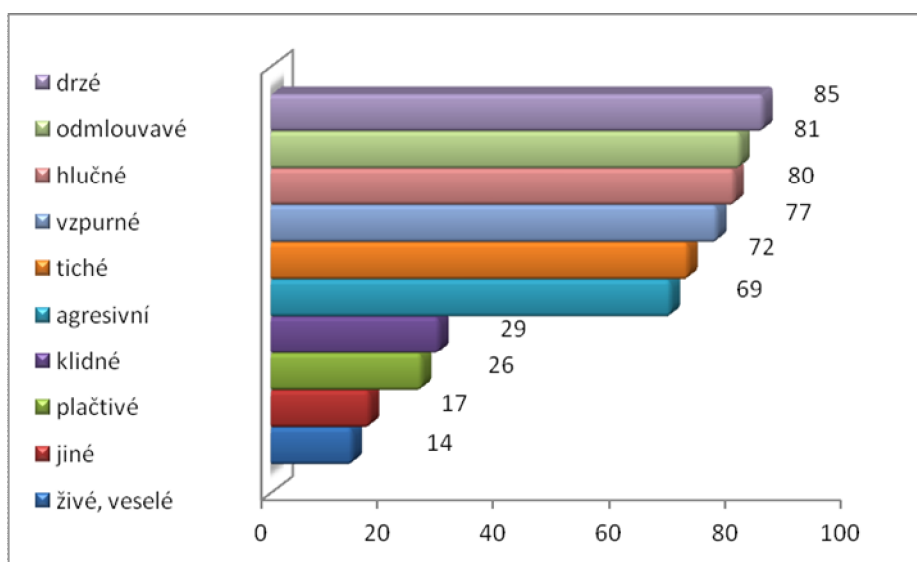
Při získávání informací o viditelných projevech sociálně znevýhodněných fláků (PO6) byla zvolena polovička polootevřená s možností uvedení max. 4 odpovědí, kdy ve volné odpovědi byla opakovaně uvedena například nízká motivace v etn. nedostatečné domácí péči (0,66%), špatná výslovnost, mluva, nechápání pojmů a omezená slovní zásoba (0,49%), agresivita, vulgárnost a drzost fláka (1,06%), nedostatek finančních prostředků (0,33%), flák cizinec (0,33%) a v dalších případech se zcela zanedbatelným výskytem (0,16%) jevy jako neadekvátní chování k dospělým, sledování nevhodných pořadů v TV, apatie fláka, špatné výchovné návyky, neschopnost sebeovládání a dodržování pravidel, bázlivost fláka, fláci z dětského domova se špatnou minulostí a celková sociální zanedbanost. Vyjádření převážné části respondentů se však od nabídnutých možností typu sociálního znevýhodnění. Z následujícího grafu (Obr. 6) je patrné, že nejčastěji sociálním znevýhodněním byla označena absence školních pomůcek (24,63%), dále špatné hygienické návyky sociálně znevýhodněného fláka (18,56%), zameškávání výuky (17,73%), a neupravenost (15,27%) v závěsu se špinavostí fláka (12,97%).

Obrázek 6 Viditelné projevy sociálního znevýhodnění

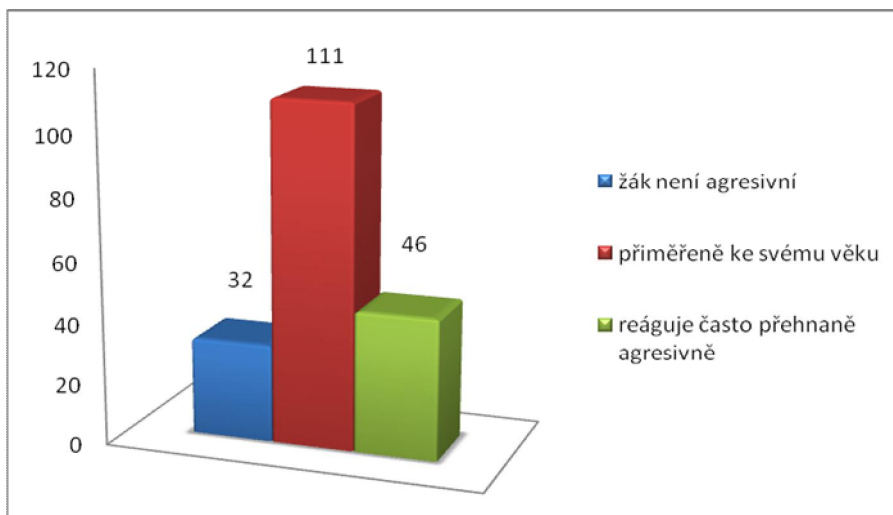
Snahou výzkumu bylo dále zjistit, zda je možné sociálně znevýhodněného fláka jednoznačně definovat jeho povahou (PO10). Polovička byla použita opět polootevřená s výtečnými povahami a možností vlastního doplnění. Bylo umožněno označení až čtyř odpovědí, celkem

jich bylo uvedeno 550. Z následujícího grafu (Obr. 7) lze vyíst nejast j-í chápání povah sociáln znevýhodn ných flák u iteli. fláka u itelé nejast ji ozna ují jako drzého (15,45%), odmlovavého (14,73%), hlu ného (42,33%), vzpurného (14,55%), agresivního (12,55%), ale také tichého (13,09%). Ve volné mofnosti odpov di (3,09%) bylo pak uvedeno nejast ji bojácné, nesebev domé, podvád jící, se sklony ke krádeřím, lživé, vyfladující pozornost a komunikaci, neresppektující, uzav ené ale také nap . srdnaté a ochotné. Vždy bychom ov-em m li mít na pam ti, fle nelze v-echny sociáln znevýhodn né fláky generalizovat, kařdý flák je jiný a to také platí o sociáln znevýhodn ných flácích.

Obrázek 7 Nejast ji vyskytované povahy SZ flák

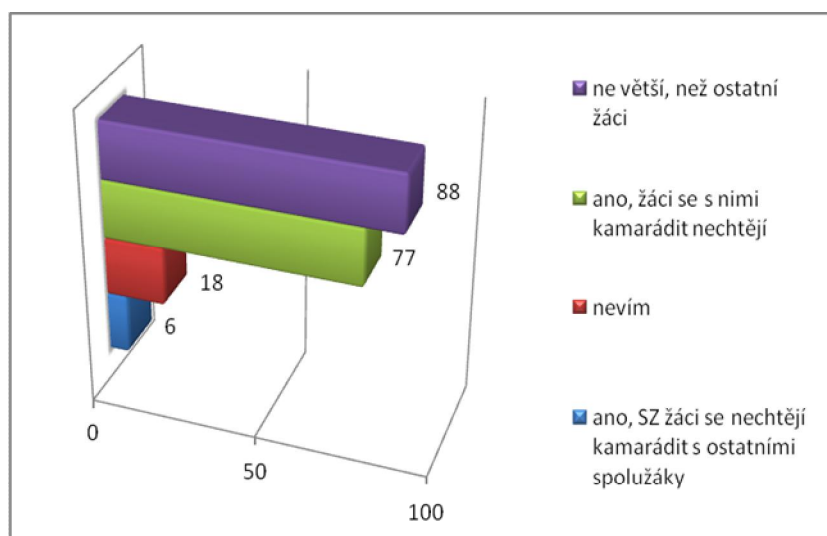
V poslední ásti tohoto bloku byla pozornost zamí ena na zji-t ní míry agresivních projev sociáln znevýhodn ných flák (PO19). Dle následujícího grafu (Obr. 8) není mofné sociáln znevýhodn né fláky definovat jako nadm rn agresivní, jejich projevy nejsou chápány jako p ehnan agresivní (24,34%), ale jako p im ené ke svému v ku (58,73%). S porovnáním s grafem p edchozím (Obr. 8) je toto zji-t ní s nejast ji vyskytovanou povahou sociáln znevýhodn ného fláka v rozporu, nebo agresivní povaha byla ozna ena z tém 13% celkem 69 respondenty.

Obrázek 8 Míra agresivity SZ flák

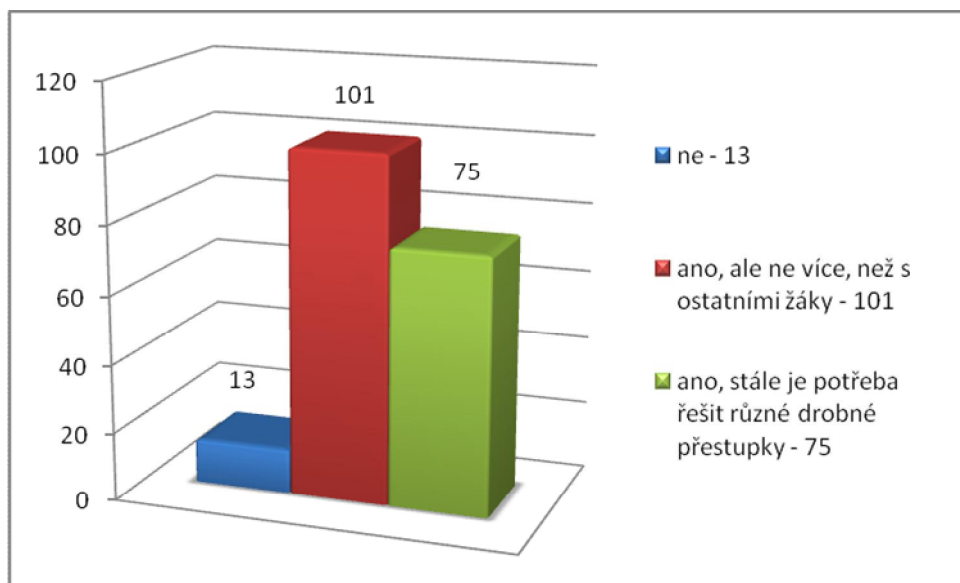
5.2 Sociálně znevýhodněný flák v kontextu školního prostředí

Druhá skupina výzkumného cíle byla zaměřena na sociálně znevýhodněného fláka v kontextu školního prostředí. První polovina dotazníku dotýkající se této oblasti se zaměřovala na zařazení sociálně znevýhodněných fláků do flákovského kolektivu (PO14). Z následujícího grafu (Obr. 9) je patrné, že fláci se sociálním znevýhodněním mohou mít problémy se zařazením do flákovského kolektivu a to z důvodu, kdy se s nimi ostatní fláci kamaráditi nechtějí (40,74%), ale také tento problém mít vůbec nemusí (46,56%). Opakem je zcela individuální jev.

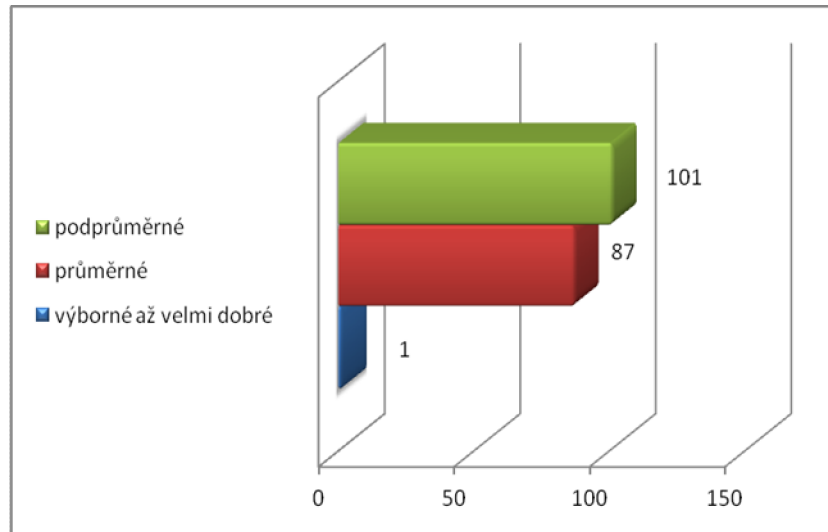
Obrázek 9 Názor učitelů na problémy se zařazením SZ fláků do flákovského kolektivu

Další polovka se zabývala káze skými problémy v souvislosti se sociáln znevýhodn nými fláky (PO16). Respondenti se p íklán li k mořnosti výskytu káze ských problému, av-ak ve srovnatelné mí e, jako u ostatních flák (53,44%), k emufl bychom mohli p ípojit názory o káze ské bezproblémovosti sociáln znevýhodn ných flák (6,88%). Ke stálé pot eb e-ení r zných drobných p estupk se p íklán lo 39,68% respondent (Obr. 10).

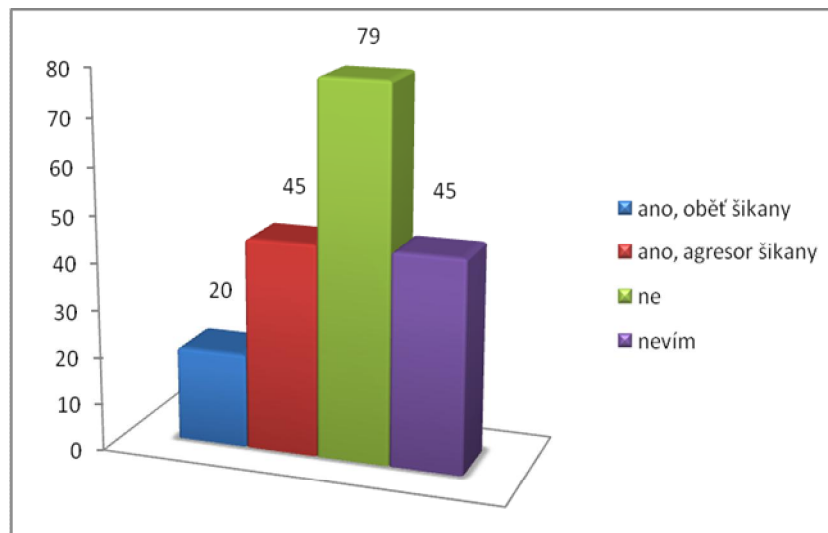
Obrázek 10 Míra káze ských problém se SZ fláky

D leřtým výzkumným cílem práce bylo zji-t ní, zda se vyu ující setkali se skute ností, že by sociální znevýhodn ní m lo vliv na studijní výsledky fláka (PO17). Ze získaných údaj lze usuzovat na vliv sociálního znevýhodn ní na studijní výsledky fláka a to z toho d vodu, že z celkového po tu 189 respondent uvedl pouze jeden z nich, že studijní výsledky mohou být výborné ař velmi dobré (0,53%). Pr m rné studijní výsledky ozna ilo 87 respondent (46,03%), studijní výsledky p evářn podpr m rné ozna ilo 101 respondent (53,44%) (Obr. 11).

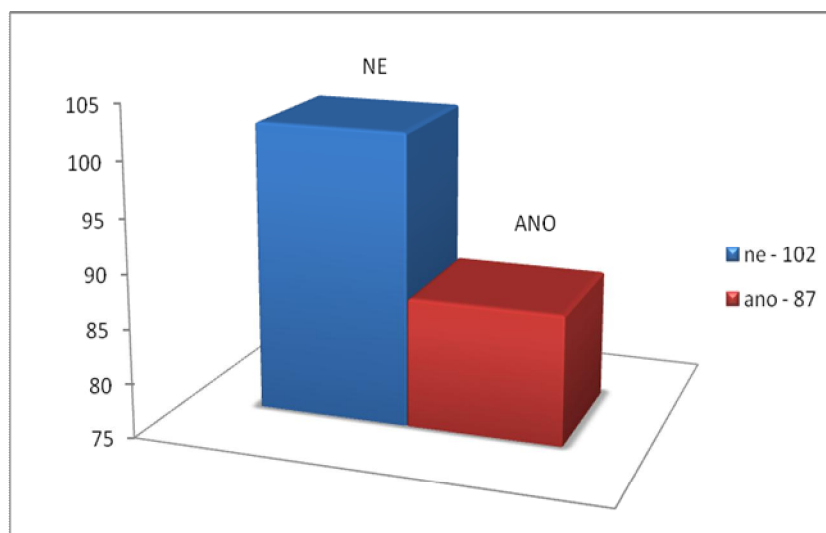
Obrázek 11 Studijní výsledky SZ flák

Naproti tomu však při řešení otázky šikany (PO15) v souvislosti se sociálně znevýhodněnými fláky připadla nejvyšší část odpovědí na volbu jejich neúasti (41,8%). Volba obětí šikany byla zvolena 20x (10,58%), aktérem šikany byl sociálně znevýhodněný flák označen 45x (23,81%) (Obr. 12).

Obrázek 12 Názor uitelů na SZ fláky jako aktéry šikany

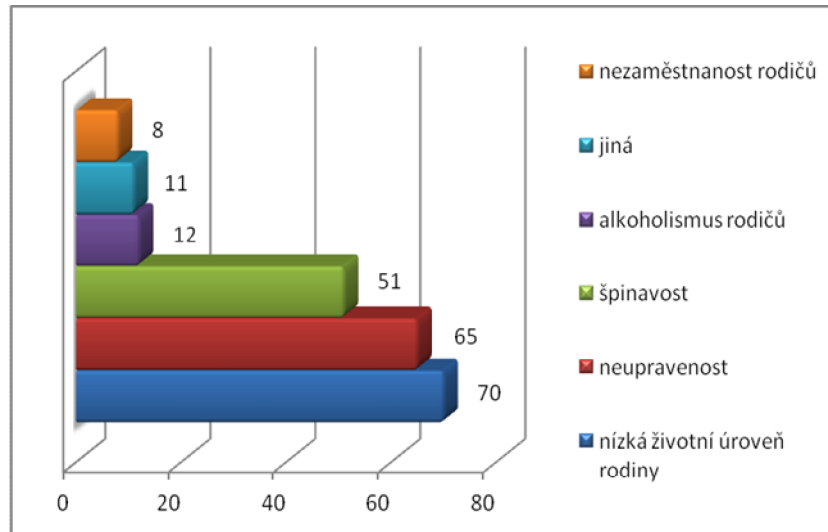
Další polofka (PO12) byla zaměřena na užití vnímaný posmích sociálně znevýhodněným flák m ze strany jejich spoluflák . Jak nám níže nasti uje graf (Obr. 13), k posmíchu dochází v 87 (46%) p ípadech z celkového po tu 189 názor .

Obrázek 13 Zaznamenání posmíchu SZ flák m

Tato polofka byla doplněna o polofku polootevřenou (PO13), která měla více nahlédnout do důvodů posmíchu sociálně znevýhodněným flák m jejich spolufláky tak, jak je vnímají užitelé. Respondenti měli možnost označit maximální odpovědi, případně doplnit vlastní. Tuto možnost využilo 11 dotazovaných (12,64%) z počtu 87, kteří uvedli svou zkušenost s posmíchem sociálně znevýhodněným flák m ostatními spolufláky. Celkem bylo uvedeno 217 důvodů. Respondenti, kteří uvedli, že se s posmíchem nesetkávají, na tuto polofku neodpovídali.

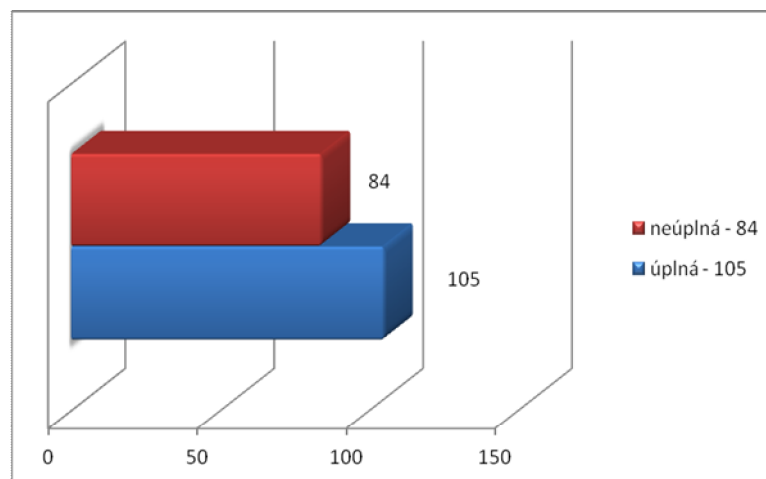
Graf níže (Obr. 14) nám nasti uje důvody posmíchu sociálně znevýhodněným flák m jejich spolufláky tak, jak je vnímají užitelé. Nejastějšími důvody jsou tedy užitelé uváděná nízká životní úroveň rodiny (32,56%), neupravenost (29,95%) a nepřívětivost fláka (23,50%). Volná odpověď obsahovala odpovědi jako nevhodné chování (1,84%), odlišná národnost (0,92%) a dále se zanedbatelnou četností (0,46%) objevují vci, hloupost, neúspěch z důvodu absence, neplacení vstupu a poplatků a zápach fláka.

Obrázek 14 D vody posm chu SZ flák m spolufláky

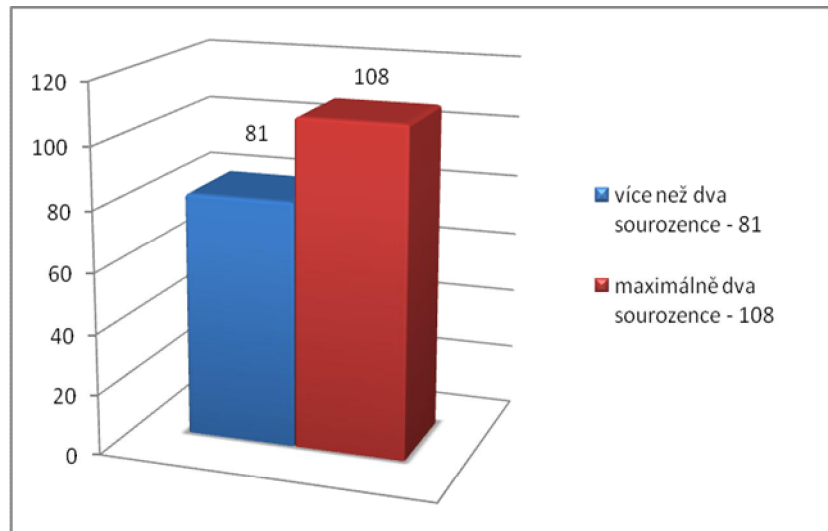
5.3 Rodinné prostředí sociálně znevýhodněného fláka

P edposlední ást výzkumných cíl byla v nována rodinnému prostředí sociálně znevýhodněných flák . Nejprve bylo snahou zjistit, zda lze sociálně znevýhodněného fláka jednoznačně definovat rodinou neúplnou (PO8). Získané odpovědi nebyly od sebe diametrálně odlišné, ba právě naopak. Poměr úplných a neúplných rodin byl 55,56% k 44,44% pro rodinu úplnou (Obr. 15). Respondenti byli souasn požádáni, v případě neúplné rodiny, o uvedení převládajícího člena rodiny. Zde byl nejastji, a to z 88,1% celkového počtu neúplných rodin, uváděn chybějící otec, což je samozřejmě dáno možným případem svobodné matky i zatím stále běžné praxe, kdy po rozchodu, či rozvodu rodičů bývají fláci svěřeni do péče matky.

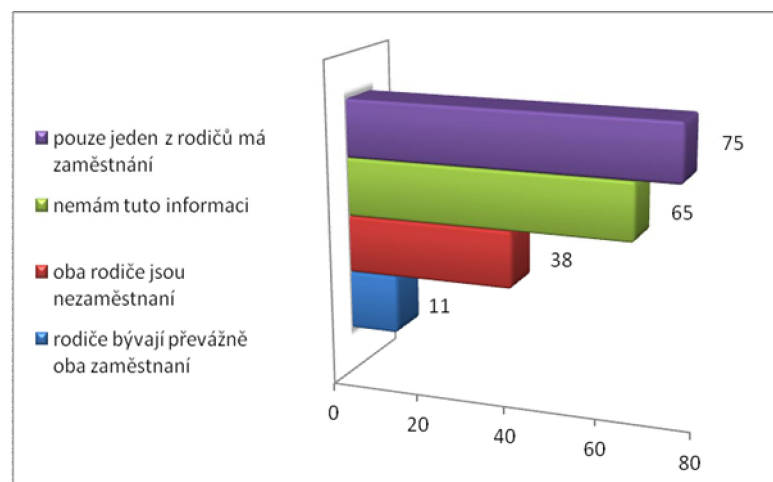
Obrázek 15 SZ fláci rozlišení dle úplnosti rodin

Také další polovička zjišťující velikost rodiny sociálně znevýhodněného fláka (PO11) nevykazuje jednoznačné určení. Přiklání se však k možnosti početní rodiny (57,14%), která je zde definovaná více než dvěma sourozenci sociálně znevýhodněného fláka (Obr. 16).

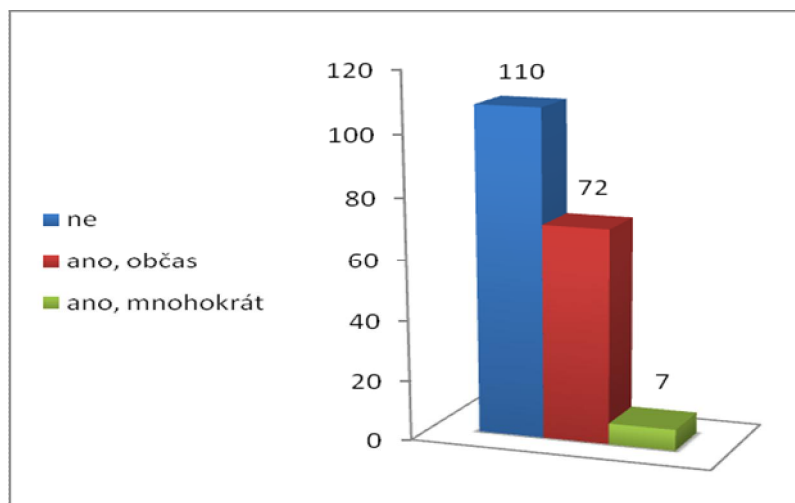
Obrázek 16 Počet sourozenců SZ fláka

Také v polovině dotazujících se na zaměstnanost rodičů sociálně znevýhodněného fláka, nelze jednoznačně určit odpověď (PO27). Respondenti často uvádějí, že nemají tuto informaci a to z 34,39%. Nejčastější odpovědí pak bylo voleno, že pouze jeden z rodičů má zaměstnání (39,68%), naopak pouze 20,11% respondentů se přiklání k možnosti zaměstnanosti obou rodičů (Obr. 17).

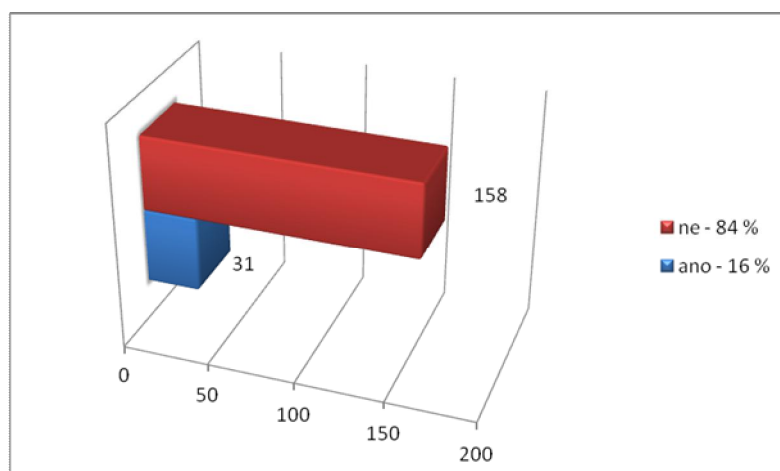
Obrázek 17 Zaměstnanost rodičů SZ flák

Při dotazování na setkávání si sociálně znevýhodněných fláků na přístup svých rodičů i ostatních rodinných příslušníků ke své osobě (PO18), uvádí 58,2% respondentů, že se neseťkalo s takovýmto setkáváním sociálně znevýhodněného fláka. 38,1% respondentů uvádí, že se s tímto setkáváním setkala občas a 3,7% uvádí mnohokrát (Obr. 18).

Obrázek 18 Setkávání SZ fláků na chování rodičů

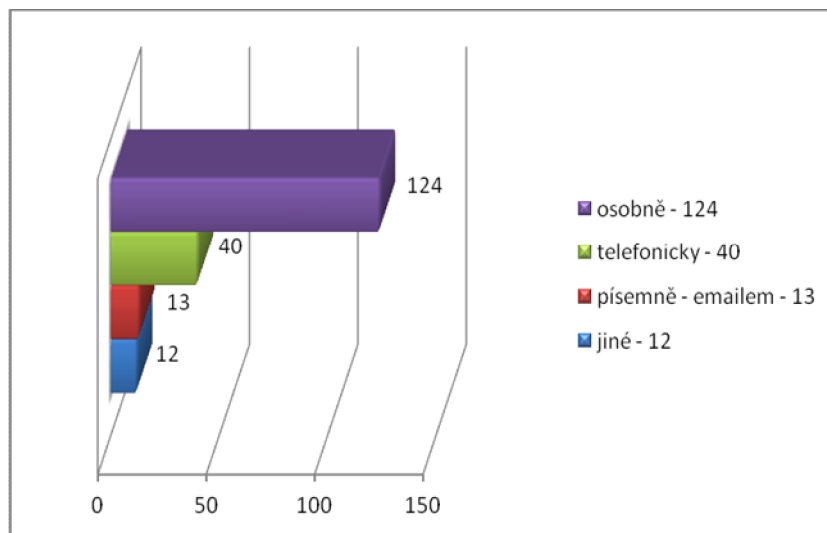
Více jednoznačné jsou pak údaje z polovky týkající se známek fyzického trestání sociálně znevýhodněných fláků (PO7), kdy bylo uváděno 83,6% k 16% ve prospěch fyzického netrestání sociálně znevýhodněných fláků (Obr. 19).

Obrázek 19 Znaky ukazující na fyzické trestání SZ fláků

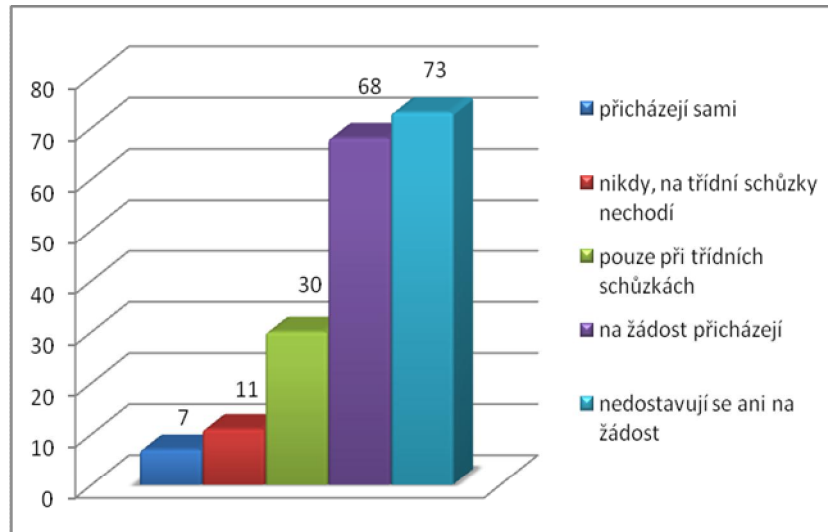
5.4 Komunikace pedagog s rodi i sociáln znevýhodn ných flák

Poslední ást výzkumných cíl je zam ena na komunikaci mezi u iteli a rodi i sociáln znevýhodn ných flák . Za nej ast j-í typ komunikace (PO20) ozna ili pedagogové komunikaci osobní (65,61%). Tato polofka byla koncipovaná op t jako polootev ená, kde mohlo být využito mořnosti dopřání vlastního zp sobu komunikace s rodi i. Nej ast ji bylo uvád no, ře rodi e nemají zájem a nespolupracují (2,65%), dále komunikace p es flákovskou knířku (2,12%), oficiálním dopisem (1,06%) p ípadn pomocí sociální pracovnice (0,53%) (Obr. 20).

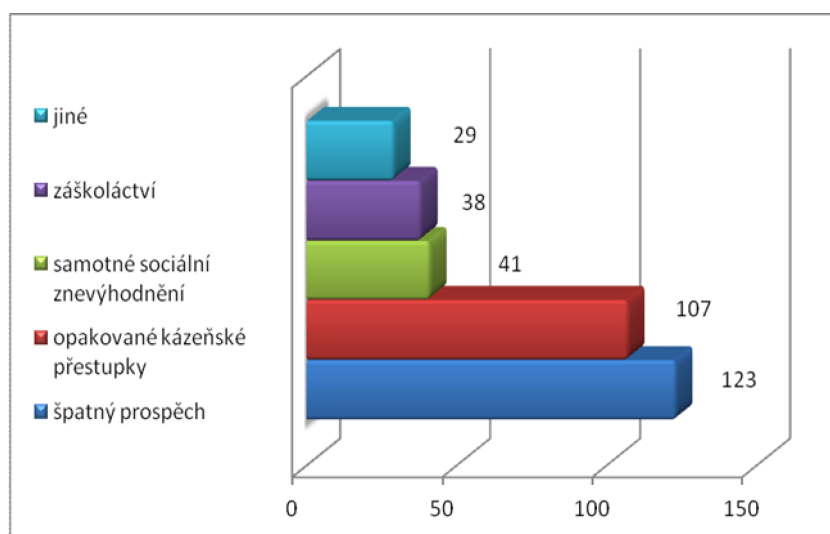
Obrázek 20 Typy komunikace u itel s rodi i SZ flák

V polofce dotazující se na nej ast j-í p řeřitosti komunikace u itel s rodi i sociáln znevýhodn ných flák (PO22) bylo pak v sedmi p ípadech uvedeno, ře rodi e vyhledávají u i-tele sami (3,7%), av-ak v 73 p ípadech bylo uvedeno (38,62%), ře rodi e jsou asto řádání o sch zku, ale nedostavují se (Obr. 21).

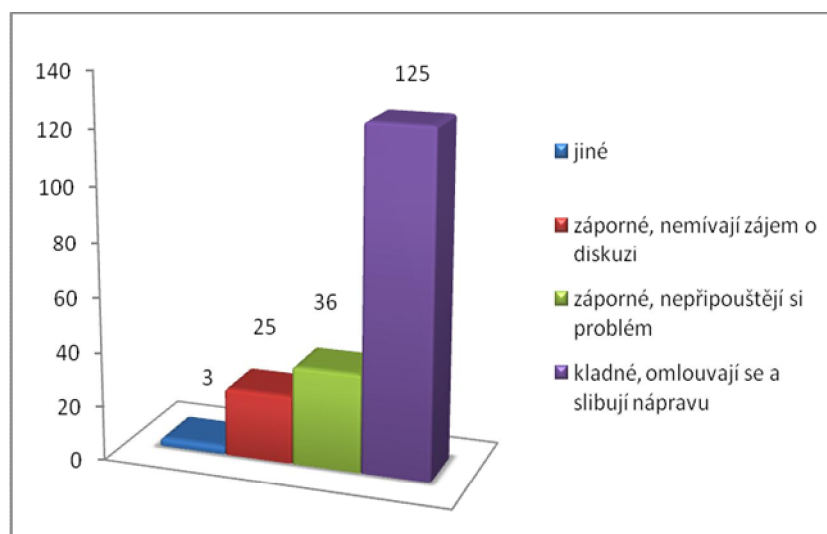
Obrázek 21 P ůležitosti komunikace u itel s rodi i SZ flák

Nej ast j-ími tématy komunikace u itel a rodi sociáln znevýhodn ných flák pak bývá ozna ován -patný prosp ch (36,39%)a následn opakované káze ské p estupky (31,66%). Polofka byla zvolena polootev ená (PO24), kdy do volné odpov di byla nej ast ji dopl o- vána nep ípravenost na výuku a absence -kolních pom cek (3,85%), vysoká absence flák ve výuce (2,66%), ale také nedostatek financí (0,89%), -patný prosp ch (0,3%), káze ské p estupky (0,3%), ned slednost (0,3%) i odmítání pomoci prarodi (0,3%) (Obr. 22).

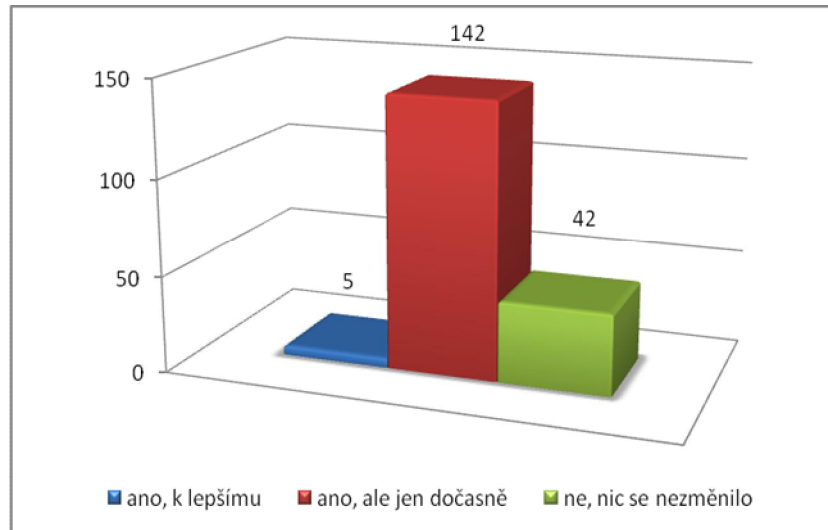
Obrázek 22 Nej ast j-í oblasti témat rozhovor pedagog s rodi i SZ flák

V polofce zjišťující reakce rodičů při komunikaci s pedagogy (PO23) je překvapivě nejastěji uváděna reakce kladná, kdy se rodiče omlouvají a slibují nápravu (66,14%). Oproti byla nabídnuta volná odpověď, která byla využita ke tvorbě názorů (1,58%), jakými jsou špi problému se rodiče dokáží tvrdě postavit za své dítě, rodiče nejdříve své dítě hájí, udávají rasismus, pak slibují nápravu, ke které ale nedojde a rodiče mlčí, poslouchají, podávají, odejdou (Obr. 23).

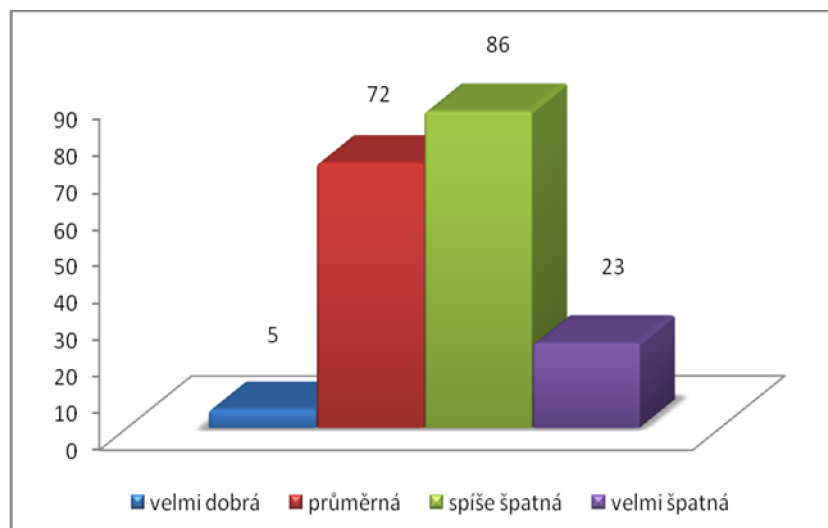
Obrázek 23 Reakce rodičů SZ fláků při komunikaci s učiteli

Předchozí polofku doplňuje polofka další (PO25) týkající se názorů u sociálně znevýhodněných fláků po schůzce u učitele s jeho rodiči. Až je v předchozím grafu (Obr. 24) uváděna kladná reakce rodičů s příslibem nápravy situace z více než 66%, data týkající se názorů u sociálně znevýhodněných fláků hovoří zcela opačně. Zaznamenané názory k lepšímu jsou uváděny pouze z 2,65%. Kladná změna je pak volena ve 42 případech (22,22%). Nejastěji se respondenti přiklánějí k došným názorům u sociálně znevýhodněných fláků a to z celých 75,13%, což ilustruje následující graf (Obr. 24).

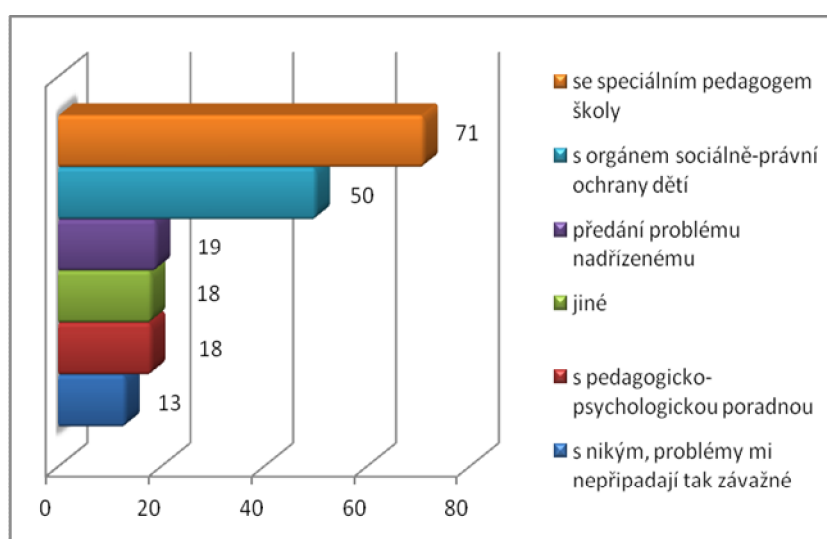
Obrázek 24 Zaznamenání změny u SZ flák po schůzce s rodiči

Jedinou škálovou položkou v dotazníku byla zjištěná celková úroveň komunikace s rodiči sociálně znevýhodněných flák (PO21). Ta byla zhodnocena jako průměrná (38,62%) a špatná (46,03%). Zároveň byla označena jako velmi dobrá v pěti případech (2,65%) a jako velmi špatná ve 24 případech (12,7%). Jako výborná nebyla komunikace označena vůbec (Obr. 25).

Obrázek 25 Úroveň komunikace s rodiči SZ flák

Poslední analyzovanou polovlkou praktické ásti této práce je polootev ená polovlka zji– ující nej ast j–í spolupráci u itel ve vztahu ke vzd lání sociáln znevýhodn ných flák (PO26). Dle získaných dat u itelé nej ast ji p ípady sociáln znevýhodn ných flák konzultují i p edávají speciálnímu pedagogovi –koly (37,57%), p íp. kontaktují orgán sociáln -právní ochrany d tí (26,46%) Ve volné odpov di pak byla nej ast ji uvád na spolupráce s výchovným poradcem –koly (3,7%), se –kolním metodikem prevence (2,65%), –kolním psychologem (2,12%) i t ídním u itelem (0,53%) a rodi em (0,53%) fláka (Obr. 26).

Obrázek 26 Spolupráce u itel p íe-ení problému SZ fláka

Poslední zcela otev enou polovlkou byl prostor pro sd lení jakýchkoli dal–ích poznatk týkajících se sociáln znevýhodn ných flák , které v dotazníku nebyly obsafleny (PO28). Zde bylo uvedeno celkem 17 p ísp vk , nej ast ji respondenti upozor ovali na odli–nost každého p ípadu a jeho individualitu. Zmín no bylo také p íbývání t chto flák . Na záv r tohoto bloku bych citovala t i shrnující p ísp vky podtrhující individualitu sociáln znevýhodn ných flák :

š Je velmi obtífné odpovídat jednozna n na otázky, které jsou v dotazníku. Setkávám se s rodi i sociáln znevýhodn ných flák a každá rodina je jiná. Jsou rodi e, kte í mají o své d ti zájem, d ti mají vyznamenání, chodí do –koly upravené, v ci nosí v po ádku a rodi e spolupracují s t ídní u itelkou a naopak jsou rodiny, kde jsou s d tmi i rodi i problémy.š
Dotazník . 120, ze dne 31.3.2015)

š Bohužel d ti dlouhodob nezam stnaných rodi , kte í si p ípadn p ivyd lávají brigádami, nevidí smysl ve vzd lání a ekají, fle se o n stát postará a ob asnou brigádou si vyd lají na to, co budou pot ebovat.õ (Dotazník . 145, 1.4.2015)

š Snafila jsem se odpovídat tak, abych vystihla nej ast j-í variantu. Jinak se ale p ípad od p ípadu li-í. Ob as se setkávám s velice vst ícnými rodi i. Vfdy se dostaví do -koly, snafí se problémy e-ít, vyuflíjí mořnosti mnou nebo spec. pedagogem nabízené pomoci - dou o- vání, splátkový kalendá na pom cky, kulturní po ady apod. asto ale rodi e necht jí nic e-ít, d ti zám rn neposílají do -koly, i kdyfl ony samy se do -koly t -í. Neplatí d tem za kulturní po ady, výlety, nevyuflíjí mořnost podání řídosti na odpu-ť ní poplatku nap . za krouřky, cofl nechápu. Nerespektují doporu ení spec. pedagoga i PPP.õ (Dotazník . 153, ze dne 1.4.2015)

6 OV OVÁNÍ HYPOTÉZ

První hypotézou byl zvolen vztah mezi délkou praxe u itel a etností setkávání se se sociálně znevýhodněnými fláky, související s rozpoznávací schopností u itel k projev m sociálně znevýhodněných flák i s jejich shovívav jím p ístupem k t mto projev m.

Dle následující tabulky etností (Tab. 3) setkávání se se sociálně znevýhodněnými fláky rozd lenou v souvislosti s délkou praxe u itel , vyplývá p evaha délky praxe u itel spadající do doby definované Pr chou (2002b, s. 23 - 28) jako stabilizace, tj. 5 ó 25 let praxe. Je to samoz ejm dáno nej-ír-ím rozp tím této profesní skupiny u itel .

	ne		často		výjimečně		MRΣ
	P	%	P	%	P	%	
start 1 rok	0	0	2	2,70	3	2,73	5
adaptace 2 - 4 roky	1	20	5	6,76	12	10,91	18
stabilizace 5 - 25 let	4	80	42	56,76	60	54,54	106
vyhasínání 26+	0	0	25	33,78	35	31,82	60
MSΣ	5		74		110		189

Tabulka 3 Setkávání u itel se SZ flákem

Vzhledem k etnostem lze na základ uvedených dat (Tab. 3) íci, fle u itel s nejdel-í délkou praxe se vyzna ují vy-í mírou rozpoznávacích schopností k projev m sociálně znevýhodněných flák nejl jejich nejen nejmlad-í kolegové, ale také kolegové spadající do skupiny délky praxe 2 ó 4 roky, tzv. profesní adaptace.

Pomocí p edchozí tabulky (Tab. 3) bylo provedeno také statické ov ení hypotézy za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingen ní tabulku.

Z daného -et ení vplynulo následující:

Vypo ítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 3,762403$ je men-í nejl kritická hodnota $\chi^2 (0,05) (6) = 12,592$, proto musíme p íjmout nulovou hypotézu a odmítnout hypotézu alternativní:

U itel s nejdel-í délkou praxe se vyzna ují stejnou mírou rozpoznávacích schopností k projev m sociálně znevýhodněných flák jako jejich mlad-í kolegové.

Druhá hypotéza se vztahuje k vztahu sociálně znevýhodněných fláků s vyšší mírou agresivních projevů a jejich možností zapojení do kolektivu.

	žáci se s SZ žáky kamaráditi nechtějí	SZ žáci se nechtějí kamaráditi	ne větší problém než ostatní	nevím	MSΣ
vyšší míra agresivity	17	2	22	5	46
agresivní přiměřeně	48	4	48	11	111
neagresivní	12	0	18	2	32
MSΣ	77	6	88	18	189

Tabulka 4 Míra agresivity ve vztahu se zapojením do flákovského kolektivu

Na základě četností dat vyplývá, že u žáků označících fláka s vyšší mírou agresivních projevů ve 46 případech ze 189 možností, tj. 24,34% fláků a přitom zároveň v 17 případech (36,96%) mají tyto fláci problém se zapojením do flákovského kolektivu.

Při pohledu z druhé strany, tedy na fláky projevující se přiměřeně agresivně ke svému vku a neagresivně, bylo označeno dohromady 143 případů (75,66%), kdy z 41,96% se však se sociálně znevýhodněnými fláky ostatní spolufláci kamaráditi nechtějí.

Z těchto dat tedy vyplývá, že menší možnost zapojení do flákovského kolektivu mají spíše sociálně znevýhodněné fláci projevující se neagresivně i přiměřeně agresivně ke svému vku, než fláci s agresivitou projevující se ve vyšší míře.

Údaje získané z četností dat však nejsou diametrálně odlišné, nelze tedy říci, že při inoupatného zapojení sociálně znevýhodněných fláků do flákovského kolektivu, je jejich vyšší míra agresivních projevů i naopak agresivní chování v menší míře. Tento problém je komplexní a opakuje se jedná o individuální jev, který nelze jednoznačně kategorizovat.

Hypotéza byla také statisticky ověřena za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

Z daného srovnání vyplynulo následující:

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 6,257$ je menší než kritická hodnota $\chi^2 (0,05) (6) = 12,592$, proto musíme přijmout nulovou hypotézu a odmítnout hypotézu alternativní:

Sociálně znevýhodněný žák s vyšší mírou agresivních projevů má stejnou možnost zařazení se do žákovského kolektivu jako jeho sociálně znevýhodnění spolužáci s menšími projevy agresivity.

V případě souvislosti mezi nejčastěji vyskytovaným viditelným jevem sociálního znevýhodnění, kterým byla u žáků označena velká absence školních pomůcek, a velikosti rodiny sociálně znevýhodněných žáků, byla na základě testů zjištěna příčná souvislost.

Velká absence školních pomůcek u sociálně znevýhodněných žáků byla určena ve 150 případech z celkových 609 názorů respondentů (24,63%). Následná souvislost s počtem dětí v rodině sociálně znevýhodněných žáků je pak uváděna v 93 případech (62%). To, že sociálně znevýhodnění žáci s vysokou absencí školních pomůcek nepocházejí z početných rodin, je uváděno pouze v 57 případech (38%).

	absence školních pomůcek		MRΣ
	P	%	
více jak dva sourozenci	93	62	93
méně jak dva sourozenci	57	38	57
MSΣ	150		150

Tabulka 5 Souvislost mezi početnou rodinou SZ žáka a absencí jeho školních pomůcek

Pro ověření této hypotézy bylo použito statistického výpočtu pomocí testu dobré shody chí-kvadrát.

Z daného vztahu vyplynulo následující:

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 8,64$ je větší než kritická hodnota $\chi^2 (0,05) (2) = 5,991$, proto musíme odmítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu alternativní:

Absence školních pomůcek sociálně znevýhodněných žáků je v příčné souvislosti s početnou rodinou žáka.

6.1 Doporučení pro praxi

Sociální znevýhodnění je velice aktuální problematikou dnešní společnosti, což je způsobeno častými vnímanými zhoršenými reakcemi sociálně znevýhodněných dětí (agrese, násilí, neschopnost sebeovládání aj.), jejich nepříjemností i přejímáním nevhodných životních vzorů a vzorců chování. V přímé souvislosti s touto problematikou jsou samozřejmě kognitivní schopnosti vyučujících k rozpoznání sociálního znevýhodněného dítěte. Tomuto by mohlo dopomoci zaměření na pregraduální přípravu budoucích učitelů orientovanou tímto směrem. Jako velký přínos je spatřován v odborných pracovnících působících na základních školách, tedy ve školním metodiku prevence, speciálním pedagogovi, školním psychologovi i ve výchovném poradci. Neopomenutelná je potěba spolupráce s dalšími institucemi zabývajícími se sociálně znevýhodněnými dětmi a to s orgánem sociálně právní ochrany dětí, pedagogicko-psychologickou poradnou, ale také s rodiči.

Již zákon o sociálně právní ochraně dětí hovoří o oprávněnosti každého, kdo se setká se sociálně znevýhodněným dítětem, tedy i u učitele, jeho nahlášení orgánu sociálně právní ochrany dětí. Nahlášení problémových případů by se nemělo dít pouze na základě předepsaného zákona, ale především pro zprostředkování pomoci sociálně znevýhodněnému dítěti, kdy by se mělo usilovat o zlepšení dětské situace a zamezení dalšího šíření jak do dětské budoucnosti, tak následně dále do společnosti v podobě jeho stejně sociálně znevýhodněných dětí.

ZÁV R

P edkládaná bakalá ská práce se zabývala sociálním znevýhodn ěním, konkrétn ě v teoretické ásti jeho moĝným vznikem, mechanismy zap í í uující vznik a jeho íniteli. Sociální znevýhodn ění je bráno v souvislosti s flákem základní –koly a s jeho vzd láváním.

Mnoho flák bývá v pr b hu svého vývoje vystaveno r zné mí e odli-ných typ stres a traumatických událostí. Míra dopadu t chto íivotních událostí je vřdy v p ímé interakci s osobnostní odolností kaĝdého fláka. Tyto situace by se proto nem ly podce ovat. Ovliv o-vání dal-řho vývoje fláka a nejen jeho budoucího íivota, kdy m ěle docházet k problém m správné í dostate né socializace fláka do spole nosti, je jeden z hlavních problém sociálního znevýhodn ění flák , které má ko eny v nejbliĝí rodin . Sociální znevýhodn ění následn zasahuje do celé spole nosti. I p esto, ěle získaná empirická data sociáln znevýhodn ěného fláka zcela jednozna n nedefinují, je moĝné uvést adu spole ných znak (P íloha . PIII), jakými je lhaní, podvád ění, agrese, nevhodné chování, neschopnost sebeovládání nebo nap . krádeĝe, kdy byla respondentem uvedena také *ř promy-řená krádeĝflákem 1. ro níkuō* (Do-tazník . 19, PO10, ze dne 28. 3. 2015). Podstatná ííř v tomto mladém v ku je také nap . neoblíbenost v kolektivu a neschopnost dodrřování pravidel.

Z d vodou rozsáhlého dopadu sociálního znevýhodn ění na spole nost je pot eba v novat se této problematice komplexn . Nejd leĝit j-í a také nejt ří pomoc je shledávána práv v rodin . Nejd leĝit j-í z d vodou vzniku sociálního znevýhodn ění na základ vnit ních vliv rodiny a nejt ří pomoc, protoěle je velice obtířné definovat hranici sociálního znevýhodn ění, sociální znevýhodn ění správn a v as rozpoznat a p edev-ím závisí sloĝitost pomoci na ochot spolupráce rodiny.

Empirická ást bakalá ské práce v p ípad ětností odpov dí zcela nepotvrdila ííř zve ej o-vané p edchozí poznatky prezentované také v teoretické ásti práce a to z toho d vodou, ěle sociální znevýhodn ění nelze jednozna n kategorizovat. Práv nesnadnost definování sociáln znevýhodn ěného fláka d lá ze sociálního znevýhodn ění rozsáhlý problém.

Statistické ov ování hypotéz nám p evářn potvrdilo výstupy dle ětností dat z celého em-pirického pr zkumu (ve dvou p ípadech byla p íjata hypotéza nulová, v jednom p ípad hypotéza alternativní), tedy ěle je pot eba na kaĝdého sociáln znevýhodn ěného fláka nahlí-řet jako na fláka individuálního a jedine ného, kterého nelze generalizovat. Kaĝdý flák a tedy také sociáln znevýhodn ěný flák vyřladuje zvlá-řní p ístup.

Dle získaných názorů uitelů lze jejich zkušenosti se sociálně znevýhodněnými fláky popsat kladně pouze ve velice zanedbatelné míře. Jejich názory bývají buď neutrální, nebo se přiklánjí k záporným vlastnostem těchto flák, v etn. poukazování na nepodnikatelné a nevhodné rodinné prostředí. A to i v případě, kdy byly mnohokrát v dotazníku nabídnuty kladné vlastnosti sociálně znevýhodněných flák, případně ponechaná volná možnost pro doplnění vlastních poznatků. Stejně tak byly označeny studijní výsledky sociálně znevýhodněných flák za výborné a velmi dobré pouze jediným respondentem.

Předkládaná práce nám svou empirickou částí pouze potvrzuje část teoretickou, tedy že sociálně znevýhodněného fláka nelze jednoznačně definovat, sociální znevýhodnění flákami může mít mnoho různých podob.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOTMOVÁ, Zlatica. Sociální pedagogika. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994. ISBN 80-223-0817-X.
- [2] BECHY OVÁ, V., KONVI KOVÁ, M. Sanace rodiny. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
- [3] BENDL, Stanislav. Jak p edcházet nekázni aneb káže ské prost edky. Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-14-3.
- [4] APEK, Robert. T ídní klima a –kolní klima. Praha: Grada Publishing, 2010, ISBN 978-80-247-2742-4.
- [5] ESKO. Vyhlá–ka . 72 ze dne 9. 2. 2005 o poskytování poradenských slufleb ve –kolách a –kolských poradenských za ízeních. In: Sbírka zákon eské republiky. 2005, ástka 20. Dostupná také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>
- [6] ESKO. Vyhlá–ka . 116 ze dne 15. 4. 2011a o poskytování poradenských slufleb ve –kolách a –kolských poradenských za ízeních. In: Sbírka zákon eské republiky. 2011, ástka 43, s. 1107. Dostupná také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vvyhlaska-c-116-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-72-2005-sb>
- [7] ESKO. Vyhlá–ka . 147 ze dne 25. 5 2011b o vzd lávání d tí, flák a student se speciálními vzd lávacími pot ebami a d tí, flák a student mimo ádn nadaných. In: Sbírka zákon eské republiky. 2011, ástka 56, s. 1499. Dostupná také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-73-2005-sb>
- [8] ESKO. Zákon . 108 ze dne 14. 3. 2006 o sociálních sluflebách. In: Sbírka zákon eské republiky. 2006. § 65. Dostupný také z:
- [9] ESKO. Zákon íslo 359 ze dne 9. 12. 1999 o sociáln právní ochran d tí. In: Sbírka zákon eské republiky. 1999. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>

- [10] ESKO. Zákon íslo 561 ze dne 24. 9. 2004 o p ed–kolním, základním, st edním, vy–ím odborném a jiném vzd lávání (–kolský zákon). In: Sbírka zákon eské republiky. 2004, ástka 190, s. 10267, § 16. Dostupný také z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>
- [11] DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M. U itel ó p íprava na profesi. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-6191-6.
- [12] DUNOVSKÝ, Ji í. Dít a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1986
- [13] DUNOVSKÝ, Ji í a kolektiv, Sociální pediatrie. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- [14] FISCHER, S., TŔKODA, J. Sociální patologie. Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-247-2781-3.
- [15] HAVLÍK, R., KO A, J. Sociologie výchova a –koly. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-635-7.
- [16] CHRÁSKA, Miroslav. Úvod do výzkumu v pedagogice. Univerzita Palackého v Olomouci. 2006, ISBN 80-244-1367-1.
- [17] JANEBOVÁ, Radka. Spolupráce organizací v oblasti sanace rodiny. Sociální práce. 2011, ro . 11, . 2, s. 17 ó 18. ISSN 1213-6204.
- [18] KANTOROVÁ, Jana a kol. Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-7408-030-1.
- [19] KNOTOVÁ, Dana a kolektiv. TŔkolní poradenství. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.
- [20] KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [21] KYRIACOU, Chris. Essential Teaching Skills. Nelson Thomes, 2007. ISBN 978-0-7487-8161-4. Dostupné také z: <http://www.slideshare.net/royalchildacademylapulapu/essential-teaching-skills>
- [22] LANGMEIER, J., KREJ Í OVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

- [23] MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [24] MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- [25] MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- [26] Metodický portál RVP.CZ. Grecmanová Helena, Vliv prostředí školy na její klima. 2004. Dostupné také z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/a/124/124/VLIV-PROSTREDI-SKOLY-NA-JEJI-KLIMA.html/>
- [27] Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2009 až 2013, Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3869>
- [28] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Bílá kniha o Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice. 2001, s. 58, Dostupná také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>
- [29] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. č.j. MSMT-2647/2013-210, 2013, Příloha č. 2, Dostupný také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- [30] Ministerstvo vnitra České republiky, Protivinský Miroslav, Kriminalita páchaná na děti, 02/2010, Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalita-pachana-na-detech-973715.aspx>
- [31] Národní centrum pro rodinu. Nezastupitelné rodičovské kompetence aneb co mohou pro své děti udělat já a nikdo jiný. Brno, 2010, dostupné z WWW: http://www.rodiny.cz/f/file/brozurka_kompetence.pdf
- [32] NAVRÁTIL, Pavel. Teorie a metody sociální práce. Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.

- [33] NAVRÁTILOVÁ, Jitka. Proces posouzení fivotní situace jako zdroj ohrofení dít te (faktory ovliv ující posouzení ohrofených d tí). Sociální práce. 2011, ro . 11, . 2, s. 43 - 44. ISSN 1213-6204.
- [34] OSN. Úmluva o právech dít te ze dne 20. 11. 1989, ást 1, lánek 1.
- [35] PRA^TKO, Ján a kol. Poruchy osobnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-737-X.
- [36] PR CHA, Jan. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 2002a, ISBN 80-7178-631-4.
- [37] PR CHA, Jan. U itel: sou asné poznatky o profesi. Praha: Portál, 2002b, ISBN 80-7178-621-7.
- [38] EZNÍ EK, Ivo. Metody sociální práce. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-00-1.
- [39] SVOBODA, M., KREJ Í OVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. Psychodiagnostika d tí a dospívajících. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.
- [40] SLANÝ, Jaroslav. Syndrom CAN (syndrom týraného dít te). Ostravská univerzita v Ostrav , Zdravotn sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-474-7.
- [41] Systémová podpora inkluzivního vzd lávání v R. Katalog podp rných opat ení ó ást pro fláky se sociálním znevýhodn ním. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2014. Dostupné také z: <http://katalogy.inkluze.upol.cz/site/wp-content/uploads/formidable/szn-1.pdf>
- [42] VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., ^TTECH, S. Psychologie handicapu. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-929-4.
- [43] VANÍ KOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. Násilí v rodin , syndrom zneuffívaného a zanedbávaného dít te. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 1995.
- [44] VYKOPALOVÁ, Hana. Sociáln patologické jevy v sou asné spole nosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0337-4.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MPSV	R	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MŠMT	R	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV	R	Ministerstvo vnitra České republiky
OPVK		Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
OSPOD		Orgán sociálně právní ochrany dětí
PPP		Pedagogicko-psychologická poradna
SZ flák		Sociálně znevýhodněný flák
RVP		Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SEZNAM OBRÁZK

<i>Obrázek 1 Profesní rozlofení respondent</i>	44
<i>Obrázek 2 P sobení respondent na ZTM</i>	44
<i>Obrázek 3 Profesní za azení respondent</i>	45
<i>Obrázek 4 Setkání u itel se SZ fláky</i>	45
<i>Obrázek 5 Nej ast j-í výskyt sociáln patologických jev v rodin</i>	46
<i>Obrázek 6 Viditelné projevy sociálního znevýchodn ní</i>	47
<i>Obrázek 7 Nej ast ji vyskytované povahy SZ flák</i>	48
<i>Obrázek 8 Míra agresivity SZ flák</i>	49
<i>Obrázek 9 Názor u itel na problémy se za len ním SZ flák do flákovského kolektivu</i>	49
<i>Obrázek 10 Míra káže ských problém se SZ fláky</i>	50
<i>Obrázek 11 Studijní výsledky SZ flák</i>	51
<i>Obrázek 12 Názor u itel na SZ fláky jako aktéry -ikany</i>	51
<i>Obrázek 13 Zaznamenání posm chu SZ flák m</i>	52
<i>Obrázek 14 D vody posm chu SZ flák m spolufláky</i>	53
<i>Obrázek 15 SZ fláci rozli-eni dle úplnosti rodin</i>	53
<i>Obrázek 16 Po et sourozenc SZ fláka</i>	54
<i>Obrázek 17 Zam stnanost rodi SZ flák</i>	54
<i>Obrázek 18 St flování SZ flák na chování rodi</i>	55
<i>Obrázek 19 Znaky ukazující na fyzické trestání SZ flák</i>	55
<i>Obrázek 20 Typy komunikace u itel s rodi i SZ flák</i>	56
<i>Obrázek 21 P ílefitosti komunikace u itel s rodi i SZ flák</i>	57
<i>Obrázek 22 Nej ast j-í oblasti témat rozhovor pedagog</i>	57
<i>Obrázek 23 Reakce rodi SZ flák p i komunikaci s u iteli</i>	58
<i>Obrázek 24 Zaznamenání zm ny u SZ flák po sch zce s rodi i</i>	59
<i>Obrázek 25 Úrove komunikace s rodi i SZ flák</i>	59
<i>Obrázek 26 Spolupráce u itel p i e-ení problému SZ fláka</i>	60

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Nahlá-ené p ípady zanedbávání v jednotlivých letech podle v ku.....</i>	17
<i>Tabulka 2 Nahlá-ené p ípady zanedbávání dle rodinného prostředí</i>	18
<i>Tabulka 3 Setkávání u itel se SZ flákem</i>	62
<i>Tabulka 4 Míra agresivity ve vztahu se za len ním do flákovského kolektivu.....</i>	63
<i>Tabulka 5 Souvislost mezi po etn j-í rodinou SZ fláka a absencí jeho -kolních pom cek.....</i>	64
<i>Tabulka 6 Identifikace oslovených -kol.....</i>	85
<i>Tabulka 7 PO9Nej ast ji uvád né sociáln patologické jevy v souvislosti se vznikem sociálního znevýhodn ní fláka.....</i>	87

SEZNAM P ÍLOH

P íloha PI: Dotazník

P íloha PII: Identifikace oslovených -kol

P íloha PIII: PO9

P ÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách Moravskoslezského kraje

Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách Moravskoslezského kraje

Dobrý den, vážení a milí učitelé,

dovolte mi předložit Vám tento dotazník pod názvem "Sociálně znevýhodnění žáci na základních školách Moravskoslezského kraje", který byl sestaven jako výzkumný nástroj závěrečné bakalářské práce oboru Sociální pedagogika, který studuji na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Sociálně znevýhodněnými žáky jsou myšleni žáci s nedostatečnou péčí svých rodičů, navštěvující základní školy. Konkrétně je vycházeno z definice Školského zákona, který říká, že sociálně znevýhodněnými žáky jsou žáci žijící v rodinném prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a žáci, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy. Toto může být dále chápáno např. jako nevládnost rodičů k potřebám žáka, jeho zanedbávání v poskytování a učení hygienických návyků, neupravenost, žáci nedostatečně živení, žáci, kteří jsou svými rodiči nepřiměřeně trestáni, nebo jsou vystavováni nevhodným životním vzorům, jako je nezaměstnanost, abúzus alkoholu či drog, trestná činnost rodičů, neřešená přemíra záškoláctví aj. Dotazník je anonymní a slouží pouze pro účely zpracování praktické části závěrečné bakalářské práce. Žádná z odpovědí není ani správná, ani špatná, dotazník má nahlédnout do skutečných poznatků, zkušeností či chápání a vnímání sociálně znevýhodněných žáků učiteli. Proto budu velice ráda za každý vyplněný dotazník. Předem mnohokrát děkuji za Váš věnovaný čas.

1. Pohlaví:

- muž
 žena

2. Profesi učitele vykonáváte:

- 1 rok
 2 - 4 roky
 5 - 25 let
 26 let a více

3. Ve škole zaujímáte pozici:

- třídního učitele
 výchovného poradce
 školního metodika prevence
 učitele, avšak v současné době nejste třídním učitelem
 jiná:

4. Ve škole působíte na:

- I. stupni
 II. stupni

5. Setkal(a) jste se někdy se sociálně znevýhodněným žákem?

- ne
 ano, ale jen výjimečně
 ano, často

Pokud jste v otázce číslo 5 odpověděl(a) "ne", prosím, pokračujte ve vyplňování dotazníku a to z pohledu Vašeho mínění o sociálně znevýhodněných žácích.

6. S jakým sociálním znevýhodněním se nejčastěji u žáků setkáváte? Označte, prosím, max. 4 odpovědi.
Možno zvolit a doplnit vlastní možnosti.

- neupravenost
 špinavost
 žák se špatnými hygienickými návyky
 nedostatečně živený žák
 velká absence školních pomůcek
 časté zameškání výuky
 známky fyzického trestání
 jiné:

7. Všiml(a) jste si nějakých znaků ukazujících na fyzické trestání sociálně znevýhodněných žáků rodiči?

- ano
 ne

8. Setkáváte se s tím, že sociálně znevýhodnění žáci pochází ve větší míře z rodiny neúplně, než z rodiny úplné? Pokud ano, napište chybějícího člena rodiny.

- ne
 ano,

9. V jakých sociálně patologických jevech nejčastěji spatřujete sociální znevýhodnění žáků? Uvedte max. 3 jevy.

10. S jakou povahou se nejčastěji setkáváte u sociálně znevýhodněných žáků? Označte, prosím, max. 4 odpovědi, případně můžete doplnit vlastní možnosti.

klidné

tiché

plačtivé

živé, veselé

hlučné

vzpurné

odmlouvavé

drzé

agresivní

jiné:

11. Setkal(a) jste se s tím, že sociálně znevýhodnění žáci pocházejí ve větší míře z početnějších rodin, než ostatní žáci, tj. že mají více než dva sourozence?

ne

ano

12. Bývají sociálně znevýhodnění žáci často terčem posměchu ostatních žáků ve třídě?

ne

ano

Pokud jste v otázce číslo 12 odpověděl(a) "ano", pokračujte otázkou číslo 13, v opačném případě otázkou číslo 14.

13. Označte max. 3 nejčastější důvody posměchu, případně doplňte jiné.

- neupravenost
- špinavost
- nezaměstnanost rodičů
- alkoholismus rodičů
- nízká životní úroveň rodiny
- jiné:

14. Mívají sociálně znevýhodnění žáci problém začlenit se mezi ostatní žáky?

- ne větší, než ostatní žáci
- ano, žáci se s nimi kamarádít nechtějí
- ano, sociálně znevýhodnění žáci se nechtějí kamarádít s ostatními spolužáky
- nevím

15. Zaznamenal(a) jste, že by sociálně znevýhodnění žáci byli často aktéry šikany?

- ano, sociálně znevýhodnění žáci jsou často oběti šikany
- ano, když se šikana vyskytne, často je pod vedením sociálně znevýhodněných žáků - agresor
- ne
- nevím

16. Bývají se sociálně znevýhodněnými žáky kázeňské problémy?

- ne
- ano, ale ne více, než s ostatními žáky
- ano, stále je potřeba řešit různé drobné přestupky

17. Setkal(a) jste se ve své praxi se skutečností, že by sociální znevýhodnění mělo vliv na studijní výsledky žáků?

- sociálně znevýhodnění žáci mívají výborné až velmi dobré studijní výsledky
- studijní výsledky sociálně znevýhodněných žáků jsou průměrné
- sociálně znevýhodnění žáci dosahují převážně podprůměrných studijních výsledků

18. Setkal(a) jste se se situací, kdy by si sociálně znevýhodnění žáci stěžovali na přístup svých rodičů či ostatních rodinných příslušníků k jeho osobě?

- ne
- ano, občas
- ano, mnohokrát

19. Bývají sociálně znevýhodnění žáci ve svých reakcích častěji agresivnější než ostatní žáci?

- ne
- přiměřeně ke svému věku
- sociálně znevýhodnění žáci reagují často přehnaně agresivně

20. Jak nejčastěji komunikujete s rodiči sociálně znevýhodněných žáků?

- osobně
- telefonicky
- písemně - e-mailem
- jiné:

21. Jak byste hodnotil(a) komunikaci s rodiči sociálně znevýhodněných žáků na stupnici 1 - 5?

- 1 - výborná
- 2 - velmi dobrá
- 3 - průměrná
- 4 - spíše špatná
- 5 - velmi špatná

22. Při jakých příležitostech s rodiči sociálně znevýhodněných žáků nejčastěji komunikujete?

- nikdy, na třídní schůzky nechodí
- pouze při třídních schůzkách
- často rodiče žádám o schůzku, ale nedostavují se
- často rodiče žádám o schůzku a přicházejí
- rodiče mě sami vyhledávají

23. Jaké jsou nejčastější reakce rodičů sociálně znevýhodněných žáků při Vaší komunikaci s nimi?

- kladné, omlouvají se a slíbují nápravu
- záporné, nemívají zájem o diskuzi
- záporné, nepřipouštějí si žádné problémy
- jiné:

24. Jaké jsou nejčastější oblasti témat rozhovoru s rodiči sociálně znevýhodněných žáků? Označte max. 2 oblasti, případně dopište vlastní.

- opakované kázeňské přestupky
- špatný prospěch
- záškoláctví
- samotné sociální znevýhodnění
- jiné:

25. Všiml(a) jste si nějaké změny u sociálně znevýhodněných žáků po schůzce s jejich rodiči?

- ano, k lepšímu
- ano, ale jen dočasně
- ne, nic se nezměnilo

26. S kým nejčastěji spolupracujete ve vztahu ke vzdělávání sociálně znevýhodněných žáků?

- se speciálním pedagogem školy
- s pedagogicko-psychologickou poradnou
- s orgánem sociálně-právní ochrany dětí
- problémy předávám svému nadřízenému
- s nikým, problémy mi prozatím nepřípadaly tak závažné
- s nikým, problémy sociálně znevýhodněných žáků nejsou mými starostmi
- jiné:

27. Máte informaci o zaměstnanosti rodičů sociálně znevýhodněných žáků?

- ano, rodiče bývají převážně oba zaměstnaní
- ano, pouze jeden z rodičů má zaměstnání
- ano, oba rodiče jsou nezaměstnaní
- nemám tuto informaci

28. Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a pokud byste rádi sdělili něco, co předchází otázky nezahrnují, můžete zde:

P ÍLOHA PII: IDENTIFIKACE OSLOVENÝCH ŠKOL

	Město	Název ZŠ	Počet kontaktovaných e-mailových adres
1	Andělská Hora	ZŠ Andělská Hora	13
2	Bartošovice	ZŠ Bartošovice	1
3	Baška	ZŠ Baška	1
4	Bernartice nad Odrou	ZŠ Bernartice nad Odrou	1
5	Bílovec	ZŠ Komenského	34
6	Bílovec	ZŠ TGM	18
7	Bohumín	ZŠ ČSA	35
8	Bohumín	ZŠ na tř. dr. E.Beneše	18
9	Bohumín	ZŠ Skřečoň	1
10	Bolatice	ZŠ Bolatice	26
11	Brušperk	ZŠ Brušperk	1
12	Budišov nad Budišovkou	ZŠ Budišov nad Budišovkou	16
13	Čeladná	ZŠ Čeladná	21
14	Dobruška	ZŠ Dobruška	1
15	F-M	ZŠ 5	5
16	F-M	ZŠ 6	32
17	F-M	ZŠ 7	30
18	F-M	ZŠ 4	38
19	F-M	ZŠ 8	20
20	F-M	ZŠ 5	1
21	F-M	ZŠ 1	46
22	Frenštát pod Radhoštěm	ZŠ Tyršova	47
23	Frýdlant nad Ostravicí	ZŠ Komenského	33
24	Frýdlant nad Ostravicí	ZŠ T.G.M.	27
25	Hať	ZŠ Hať	13
26	Havířov	ZŠ M.Pujmanové	20
27	Havířov	ZŠ Školní	3
28	Havířov	ZŠ Fr.Hrubína	23
29	Havířov	ZŠ Mládežnická	34
30	Havířov	SŠ a ZŠ Šumbark	23
31	Havířov	ZŠ Jarošova	18
32	Havířov	ZŠ Školní	1
33	Havířov	ZŠ 1. máje	1
34	Hladké Žitovice	ZŠ Hladké Žitovice	1
35	Hlučín	ZŠ Rovniny	40
36	Hnojník	ZŠ Hnojník	24
37	Hodslavice	ZŠ Hodslavice	1
38	Horní Benešov	ZŠ Horní Benešov	15
39	Horní Suchá	ZŠ Horní Suchá	1
40	Hostašovice	ZŠ Hostašovice	1
41	Hrabyně	ZŠ Hrabyně	1
42	Hukvaldy	ZŠ Hukvaldy	12
43	Jablunkov	ZŠ Jablunkov	46
44	Jakubčovice nad Odrou	ZŠ Jakubčovice nad Odrou	4
45	Janovice	ZŠ Janovice	1

46	Jeseník nad Odrou	ZŠ Jeseník nad Odrou	1
47	Karviná	ZŠ Školská	6
48	Karviná	ZŠ Mendelova	32
49	Karviná	ZŠ Družby	33
50	Karviná	ZŠ Majakovského	24
51	Karviná	ZŠ Borovského	1
52	Karviná	ZŠ Prameny	1
53	Kopřivnice	ZŠ Alšova	28
54	Kopřivnice	ZŠ 17. listopadu	21
55	Kopřivnice	ZŠ dr. Milady Horákové	24
56	Kozlovice	ZŠ Kozlovice	22
57	Kozmice	ZŠ Kozmice	1
58	Krmelín	ZŠ Krmelín	1
59	Kunín	ZŠ Kunín	1
60	Ludgeřovice	ZŠ Ludgeřovice	27
61	Malá Morávka	ZŠ Malá Morávka	1
62	Morávka	ZŠ Morávka	1
63	Mořkov	ZŠ Mořkov	1
64	Mosty u Jablunkova	ZŠ Mosty u Jablunkova	18
65	Mošnov	ZŠ Mošnov	1
66	Nošovice	ZŠ Nošovice	1
67	Nový Jičín	ZŠ Komenského 66	38
68	Nový Jičín	ZŠ Jubilejní 3	21
69	Nový Jičín	ZŠ Dlouhá 56	20
70	Nový Jičín	ZŠ Tyršova	39
71	Nový Jičín	ZŠ Komenského 68	40
72	Nýdek	ZŠ Nýdek	1
73	Odry	ZŠ Pohořská	2
74	Opava	ZŠ TGM	40
75	Opava	ZŠ Šrámkova	27
76	Opava	ZŠ Englišova	43
77	Opava	ZŠ Vrchní	1
78	Orlová	ZŠ K. Dvořáčka	28
79	Orlová	ZŠ Kaplička	1
80	Ostrava	ZŠ Krásné Pole	12
81	Ostrava	ZŠ Komenského, Poruba	21
82	Ostrava	ZŠ Hrabůvka, Mitušova 8	23
83	Ostrava	ZŠ Stará Bělá	29
84	Ostrava	ZŠ Výškovice, Srbská	5
85	Ostrava	ZŠ Matiční	7
86	Ostrava	ZŠ Nádražní	21
87	Ostrava	ZŠ Kosmonautů 13	23
88	Ostrava	ZŠ Michálkovice	25
89	Ostrava	ZŠ Proskovice	1
90	Ostrava	ZŠ Hrabůvka, Klegova	27
91	Ostrava	ZŠ Waldorfská	1
92	Ostrava	ZŠ Ostrčilova	38
93	Ostrava	ZŠ Kunčičky	9
94	Ostrava	ZŠ Hrabůvka, Krestova 36A	25

95	Ostrava	ZŠ Logopedická s.r.o.	26
96	Ostrava	ZŠ Zábřeh, Kpt. Vajdy	29
97	Ostravice	ZŠ Ostravice	17
98	Palkovice	ZŠ Palkovice	1
99	Petřvald	ZŠ a ZUŠ Petřvald	29
100	Pržno	ZŠ Pržno	1
101	Příbor	ZŠ Příbor	1
102	Pstruží	ZŠ Pstruží	1
103	Pustá Polom	ZŠ Pustá Polom	1
104	Raškovice	ZŠ Raškovice	1
105	Ropice	ZŠ Ropice	1
106	Rybí	ZŠ Rybí	1
107	Rychvald	ZŠ Rychvald	1
108	Rýmařov	ZŠ Rýmařov	47
109	Řepiště	ZŠ Řepiště	1
110	Sedlnice	ZŠ Sedlnice	1
111	Slavkov u Opavy	ZŠ Slavkov u Opavy	1
112	Soběšovice	ZŠ Soběšovice	1
113	Spálov	ZŠ Spálov	13
114	Staré Hamry	ZŠ Staré Hamry	1
115	Starý Bohumín	ZŠ Starý Bohumín	1
116	Starý Jičín	ZŠ Starý Jičín	1
117	Staříč	ZŠ Staříč	1
118	Stonava	ZŠ Sotana	1
119	Studénka	ZŠ Butovice	25
120	Studénka	ZŠ Sjednocení	20
121	Suchdol nad Odrou	ZŠ Suchdol nad Odrou	1
122	Sviadnov	ZŠ Sviadnov	6
123	Šenov u Nového Jičína	ZŠ Šenov u Nového Jičína	1
124	Štramberk	ZŠ Štramberk	21
125	Těrlicko	ZŠ Těrlicko	20
126	Trojanovice	ZŠ Trojanovice	1
127	Třinec	ZŠ Slezská	44
128	Třinec	ZŠ Kaštanová	1
129	Třinec	ZŠ Bezručova	1
130	Vendryně	ZŠ Vendryně	1
131	Větřkovice	ZŠ Větřkovice	1
132	Vítkov	ZŠ Vítkov	48
133	Vratimov	ZŠ Vratimov	28
134	Vrbno pod Pradědem	ZŠ Vrbno pod Pradědem	29
135	Vřesina	ZŠ Vřesina	9
136	Životice u Nového Jičína	ZŠ Životice u Nového Jičína	1
Σ		136	2000

Tabulka 6 Identifikace oslovených -kol

P ÍLOHA P III: PO9

Sociálně patologický jev	Počet	%
závislost rodičů na alkoholu a jiných návykových látkách	51	14,70
nezaměstnanost rodičů	46	13,26
záškoláctví	29	8,36
zanedbanost, nevšímavost, nedostatečná péče	22	6,34
nevhodné rodinné zázemí, nepodnětné rodinné prostředí	19	5,48
nedostatek financí	18	5,19
krádeže, vandalismus, kriminalita žáků	17	4,90
lhaní, podvádění	14	4,03
agrese	11	3,17
šikana	11	3,17
nedostatečná příprava, nezáměr o výuku	10	2,88
absence	8	2,31
kouření	8	2,31
nevhodné chování, etiketa, neschopnost sebeovládání	8	2,31
neoblíbenost v kolektivu	7	2,02
nízké vzdělání rodičů	6	1,73
neúplná rodina, rozvodovost	6	1,73
nedodržování pravidel	6	1,73
poruchy chování	5	1,44
absence pomůcek	4	1,15
špatná hygiena	4	1,15
násilné projevy žáků	3	0,86
nesoustředěnost při výuce	3	0,86
nízká inteligence žáka	2	0,58
citová deprivace žáka	2	0,58
přilnavost k partám	2	0,58
špatná úroveň komunikace s žáky	2	0,58
neupravenost žáka	2	0,58
nekázeň	2	0,58
samoživitelství	1	0,29
fyzické tresty	1	0,29
absence respektu	1	0,29
hlučnost	1	0,29
hyperaktivita	1	0,29
strach	1	0,29
kriminalita rodičů	1	0,29
stres	1	0,29
nepřízpůsobení	1	0,29
nezodpovědnost žáka	1	0,29
sebepoškozování	1	0,29
vulgarita	1	0,29

ospalost	1	0,29
absence autority	1	0,29
školní neúspěšnost	1	0,29
týrání matky otcem	1	0,29
jiná hierarchie hodnot	1	0,29
nízké sebevědomí	1	0,29
romské etnikum	1	0,29
Celkem	347	100,00

Tabulka 7 PO9Nej častěji uváděné sociálně patologické jevy v souvislosti se vznikem sociálního znevýhodnění fláka